

Høgskulen på Vestlandet

MSB210: Masteroppgave

MSB210-01-2023-VÅR-FLOWassign

Predefinert informasjon

Startdato:	10-03-2023 12:00 CET	Termin:	2023 VÅR
Sluttdato:	22-05-2023 14:00 CEST	Vurderingsform:	Norsk 6-trinns skala (A-F)
Eksamensform:	Masteoppgave		
Flowkode:	203 MSB210 1 01 2023 VÅR		
Intern sensor:	(Anonymisert)		

Deltaker

Kandidatnr.:	216
---------------------	-----

Informasjon fra deltaker

Antall ord *:	21044
----------------------	-------

Egenerklæring *: Ja
Jeg bekrefter at jeg har Ja
registrert
oppgavetittelen på
norsk og engelsk i
StudentWeb og vet at
denne vil stå på
vitnemålet mitt *:

Gruppe

Gruppenavn:	(Anonymisert)
Gruppenummer:	17
Andre medlemmer i gruppen:	Deltakeren har innlevert i en enkeltmannsgruppe

Jeg godkjenner avtalen om publisering av masteroppgaven min *

Ja

Er masteroppgaven skrevet som del av et større forskningsprosjekt ved HVL? *

Nei

Er masteroppgaven skrevet ved bedrift/virksomhet i næringsliv eller offentlig sektor? *

Nei

Høgskulen
på Vestlandet

MASTEROPPGAVE

Makroøkonomiens påvirkning på regional konjunkturutvikling, regionale konkurser og regional oppstarts aktivitet.

The impact of macroeconomics on regional economic cycle development, regional bankruptcies, and regional startup activity.

Daniel Karstad

Master of Science in Business, Regional Economics and Innovation

Fakultet for økonomi og samfunnsvitenskap

Veileder: Arnstein Gjestland

22.05.2023

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 12-1.

Masteroppgave - MSB210

Daniel Karstad

5/22/23

1 Forord

Denne masteroppgaven som presenteres, markerer avslutningen på mitt masterstudie i regional økonomi og innovasjon ved Høgskolen på Vestlandet, campus Haugesund. Arbeidet med denne oppgaven har vært både krevende, men også givende og har gitt meg verdifull innsikt i konjunktorene som former regionale økonomier og innovasjon i Norge.

Først og fremst vil jeg uttrykke takknemlighet til min veileder, Arnstein Gjestland, hvis støtte, veiledning og oppmuntring har vært uvurderlig gjennom hele prosessen. Veilederens ekspertise og lidenskap for faget har vært en konstant inspirasjon og har bidratt til å forme denne oppgaven på en positiv måte. Samtidig må jeg også rekke en takk til Inge Thorsen for hans bidrag og gode råd i prosessen.

Jeg vil også gjerne takke alle lærere og forelesere ved Høgskolen på Vestlandet, campus Haugesund, for deres engasjement og kunnskapsformidling i løpet av mine to studieår. Deres undervisning og veiledning har bidratt til å utvide min forståelse for regional økonomi og innovasjon og har vært en viktig kilde til inspirasjon for mitt arbeid.

En spesiell takk rettes også til mine medstudenter og venner, som har vært gode sparringspartnere gjennom hele studietiden. Diskusjoner og samarbeid med dem har ikke bare beriket min forståelse for fag, men også bidratt til mange gode minner og vennskap.

Til slutt vil jeg takke familie og venner for deres støtte gjennom hele min prosessen. Denne oppgaven er tilegnet alle som har vært en del av min utdanning og har støttet meg på veien mot å fullføre dette kapitlet.

Daniel Karstad

Haugesund, 22.05.2023

2 Sammendrag

Oppgaven ser på hvilke implikasjoner makroøkonomiske konjunktursvinginger har på norske regioner og lokale næringer. Om det er noe som skiller de eller om det er samvariasjon mellom de, og om det norske finansielle systemet fungerer slik som det skal med tanke på å sikre stabil økonomisk vekst og utvikling uavhengig av region.

Innledningsvis gjøres det greie for det finansielle systemet i Norge, finanspolitikk, konjunkturer og de to krisene som vil bli benyttet til å se etter konjunktursvingninger og sette dette i et regionalt fokus.

Det er benyttet en kvantitativ forskningsmetode i studien. Data er hovedsaklig hentet fra statistisk sentralbyrå (SSB). Dataene er særlig konsentrert rundt konkurser og oppstarter over hele Sør-Norge (Trøndelag ekskludert). Fremstillingen av dataen er gjort i form av tabeller, grafer og kart.

Studien undersøker Norges (Oppgaven er begrenset til norske fylker sør for Trøndelag) økonomi regionalt og identifiserer Oslo, Østfold, Akershus, Buskerud, Rogaland, Hordaland og Sogn og Fjordane som økonomiske hovedsentre, og fokuset er hovedsakelig å se etter forskjeller mellom østlandet og vestlandet. Studien fremhever også at norske regioner er ledende innen innovasjon i Europa, som gjør at vi har mange nyetableringer, selv om overlevelseshastighetene kunne vært bedre.

Studien detaljerer konkurshistorikken etter finanskrisen og viser ingen store regionale forskjeller i konjunkturutvikling i Sør-Norge. Dette indikerer at de regionale økonomiene reagerer likt på nasjonale og globale økonomiske endringer. Avslutningsvis konkluderes det med at Norges finans- og pengepolitikk fungerer effektivt for å håndtere økonomiske svingninger og sikre stabilitet i hele landet, uavhengig av region, fylke og kommune.

Nøkkelord:

Regional økonomi, finansiell stabilitet, konjunkturutvikling, konkurser

3 Abstrakt

Denne studien har som formål å undersøke sammenhengen mellom makroøkonomiske konjunktursvningninger og påvirkningen de har på norske regioner i Sør-Norge. De to store konjunktursvingningene som er fokusert på er finanskrisen (2008) og oljekrisen (2014).

Studien tar sikte på å undersøke sammenhengen mellom makroøkonomiske konjunkturer, inn mot regionale næringer, konkursrater og oppstartsaktivitet. Ved å bruke økonometriske metoder og statistikk finner denne studien at endringer i makroøkonomiske forhold kan ha både positive og negative effekter på regionale næringer, konkursrater og oppstartsaktivitet.

Det er benyttet en kvantitativ forskningsmetode for denne studien. Der mesteparten av dataen er hentet hovedsakelig fra Statistisk Sentralbyrå (SSB) og Norges Bank, og dataen er presentert gjennom grafer, tabeller og kart.

Konklusjon fra studien er at det ikke er store regionale forskjeller i konjunkturutvikling mellom norske regioner i Sør-Norge. Noe som antyder at Norges finans- og pengepolitikk fungerer bra for stabilitet i alle norske regioner, uavhengig av geografiske variasjoner og makroøkonomiske konjunkturer.

4 Abstract (English)

This study aims to investigate the relationship between macroeconomic fluctuations and their impact on Norwegian regions in Southern Norway. The two major economic cycles focused on are the financial crisis (2008) and the oil crisis (2014).

The study aims to examine the correlation between macroeconomic cycles, towards regional industries, bankruptcy rates, and startup activity. By using econometric methods and statistics, this study finds that changes in macroeconomic conditions can have both positive and negative effects on regional industries, bankruptcy rates, and startup activity.

A quantitative research method has been used for this study. Most of the data is primarily sourced from the Statistics Norway (SSB) and Norges Bank, and the data is presented through graphs, tables, and maps.

The conclusion from the study is that there are not large regional differences in economic development between Norwegian regions in Southern Norway. This suggests that Norway's financial and monetary policy works well for stability in all Norwegian regions, regardless of geographical variations and macroeconomic cycles.

5 Innholdsfortegnelse

Table of contents

1 Forord	ii
2 Sammendrag	iii
3 Abstrakt	iv
4 Abstract (English)	v
5 Innholdsfortegnelse	vi
6 Figurer	vii
7 Tabeller	1
8 Innledning:	2
8.1 Introduksjon	3
8.2 Problemstilling og avgrensninger	3
8.2.1 Avgrensninger	4
9 Teoretisk rammeverk/litteratur:	4
9.1 Det finansielle systemet i Norge	5
9.2 Bankenes oppgaver	6
9.3 Pengepolitikk i Norge siden 2000-tallet	8
9.4 Pengepolitikk og pengepolitiske virkemidler	12
9.4.1 Styringsrenten	13
9.4.2 Finansiell stabilitet	15
9.5 Finanspolitikk	16
9.5.1 Pengepolitikk	17
9.6 Konjunkturer	19
9.6.1 Konjunkturindikatorer	21

9.7	Konjunkturutviklingen i Norge	23
9.8	Betydelige konjunkturedganger i Norge	27
9.8.1	Finanskrisen, 2007-2010	27
9.8.2	Oljekrisen, 2014-2017	30
9.9	Norges Bank rolle i inflasjonsstyring og pengepolitikk	32
9.10	Regionalt perspektiv på økonomisk politikk	33
9.11	Regionale sammenhenger Konkurs/Innovasjon	35
10	Data og metode	38
10.1	Datamateriale	38
10.2	Kvantitativ metode	39
10.3	Gjennomgang av tidsserier og tabeller	40
10.4	Behandling av data	41
10.5	Validitet og reliabilitet	41
11	Analyse	42
11.1	Konkursrater	42
11.2	Utvikling i konkursandeler for fylke + øst/vest	46
11.2.1	Kart	49
11.2.2	Moran's I Konkurser, Andel Kom	50
11.3	Shift-share analyse	60
11.4	Overlevelsesrate nyetablerte foretak	62
12	Resultater	72
13	Konklusjon	74
14	Videre forskning	75
15	Referanseliste	76
15.1	Illustrasjoner:	82
16	Appendiks	83

6 Figurer

List of Figures

1	Finansiell infrastruktur, Norges Bank	6
2	NEMO, Norges Bank	11
3	Styringsrentens tre kanaler, Norges Bank, 2019	13
4	Endring i Norges Banks styringsrente, Norges Bank	17
5	Klassisk konjunktursyklus, Benedictow og Johansen, 2005	21
6	12880 SSB, illustrert ved Pivot Tabell	24
7	Arbeidsledighet, OECD	25
8	Totalt antall konkurser for perioden 2008-2021. Den røde linjen er en såkalt «spline» som glatter ut de kortsiktige svingningene og viser den generelle utviklingen.	29
9	Brent Spot, USD pr fat, Bloomberg 2023	32
10	Totalt antall konkurser, landsbasis, SSB	44
11	Utvikling i antall konkurser for fylkene på Østlandet.	45
12	Utvikling i antall konkurser for fylkene på Sørlandet, Aust-Agder (09) og Vest-Agder (10).	46
13	Utvikling i andel konkurser for aksjeselskaper innen bygg- og anleggsvirksomhet.	47
14	Utvikling i andel konkurser for aksjeselskaper, prosentvis	48
15	Andel konkurser i industrien	49
16	Morans LISA kart	51
17	Lokal Morans I for konkursandeler i Sør-Norge i 2008. Andelene er for totalt antall konkurser, dvs. ikke splittet på hovednæringer.	52
18	Lokal Morans I for konkursandeler i Sør-Norge i 2009. Andelene er for totalt antall konkurser, dvs. ikke splittet på hovednæringer.	53
19	Lokal Morans I for konkursandeler i Sør-Norge i 2010. Andelene er for totalt antall konkurser, dvs. ikke splittet på hovednæringer.	53

20	Lokal Morans I for konkursandeler i Sør-Norge i 2011. Andelene er for totalt antall konkurser, dvs. ikke splittet på hovednæringer.	54
21	Lokal Morans I for konkursandeler i Sør-Norge i 2012. Andelene er for totalt antall konkurser, dvs. ikke splittet på hovednæringer.	54
22	Lokal Morans I for konkursandeler i Sør-Norge i 2013. Andelene er for totalt antall konkurser, dvs. ikke splittet på hovednæringer.	55
23	Lokal Morans I for konkursandeler i Sør-Norge i 2014. Andelene er for totalt antall konkurser, dvs. ikke splittet på hovednæringer.	55
24	Lokal Morans I for konkursandeler i Sør-Norge i 2015. Andelene er for totalt antall konkurser, dvs. ikke splittet på hovednæringer.	56
25	Lokal Morans I for konkursandeler i Sør-Norge i 2016. Andelene er for totalt antall konkurser, dvs. ikke splittet på hovednæringer.	56
26	Lokal Morans I for konkursandeler i Sør-Norge i 2017. Andelene er for totalt antall konkurser, dvs. ikke splittet på hovednæringer.	57
27	Lokal Morans I for konkursandeler i Sør-Norge i 2018. Andelene er for totalt antall konkurser, dvs. ikke splittet på hovednæringer.	57
28	Lokal Morans I for konkursandeler i Sør-Norge i 2019. Andelene er for totalt antall konkurser, dvs. ikke splittet på hovednæringer.	58
29	Lokal Morans I for konkursandeler i Sør-Norge i 2020. Andelene er for totalt antall konkurser, dvs. ikke splittet på hovednæringer.	58
30	Lokal Morans I for konkursandeler i Sør-Norge i 2021. Andelene er for totalt antall konkurser, dvs. ikke splittet på hovednæringer.	59

7 Tabeller

List of Tables

1	Tabeller fra SSB	40
2	Konkurser per fylke i årene 2008 til 2019. Verdiene er i prosent som viser andel av foretak som går konkurs i forhold til totalt antall bedrifter i fylket. 2019 er siste året med den gamle fylkesinndelingen.	43
3	Regionale nyetableringer sin overlevelsesdyktighet i Norge, delt inn etter fylker for år 2001, 2008-2019. Fylkene er Oslo (03), Viken (30), Rogaland (11), Møre og Romsdal (15), Innlandet (34), Vestfold og Telemark (38), Agder (42), Vestland (46)	62
3	Regionale nyetableringer sin overlevelsesdyktighet i Norge, delt inn etter fylker for år 2001, 2008-2019. Fylkene er Oslo (03), Viken (30), Rogaland (11), Møre og Romsdal (15), Innlandet (34), Vestfold og Telemark (38), Agder (42), Vestland (46)	63
16	Tabeller fra SSB	83

8 Innledning:

I løpet av de siste tiårene har økonomiske konjunkturer og deres effekter på både nasjonale og internasjonale markeder fått økt oppmerksomhet fra økonomer, politikere og forskere. Forståelsen av hvordan svingninger i økonomien påvirker ulike regioner er viktig for å kunne utforme effektive politiske tiltak og for å forutsi framtidige trender. Denne masteroppgaven vil undersøke sammenhengen mellom regionale konjunkturutviklinger og større makroøkonomiske konjunkturer ved å analysere historiske data og sammenligne ulike teorier innen feltet.

I eksisterende litteratur finnes det ulike syn på sammenhengen mellom regionale og makroøkonomiske konjunkturer. Noen forskere hevder at regionale konjunkturer er drevet av nasjonale og internasjonale faktorer, som for eksempel rentenivået, valutakurser og politiske beslutninger (Aghion & Marinescu, 2008). Andre argumenterer for at regionale konjunkturer er mer avhengige av lokale faktorer, som sektorsammensetning, befolkningstetthet og infrastruktur (Barro & Sala-i-Martin, 1991). Man vil også få svar på om norsk finans- og pengepolitikk fungerer for de ulike regionene og om den påvirker på samme måte uavhengig av region.

Masteroppgaven vil adressere følgende forskningsspørsmål: Hvordan har regionale konjunkturutviklinger sammenheng med større makroøkonomiske konjunkturer? For å svare på dette spørsmålet vil oppgaven gjennomgå relevant teori og empirisk forskning, og deretter utføre en kvantitativ analyse av regionale og makroøkonomiske data for å identifisere potensielle mønstre og sammenhenger.

Gjennom denne undersøkelsen vil masteroppgaven bidra til litteraturen ved å gi en grundig og omfattende analyse av sammenhengen mellom regionale og makroøkonomiske konjunkturer. Denne innsikten vil ikke bare være relevant for akademikere, men også for politikere og økonomiske beslutningstakere som ønsker å forstå hvordan regionale økonomier påvirkes av makroøkonomiske

svingninger også hvordan og hvorfor tiltak bør utformes ulike for ulike regioner, for å fremme nasjonal vekst og utvikling. Hovedfokuset vil ligge hovedsakelig på konkurser, men også på nyoppstartede bedrifter i ulike regioner.

8.1 Introduksjon

I den moderne globale økonomien er regionale næringer konfrontert med utfordringer og muligheter som følge av økende konkurranse og teknologiske innovasjoner (Schwab, 2016). Til tross for Norges robuste og mangfoldige økonomi, har landet ikke vært immun mot økonomiske kriser, som den globale finanskrisen i 2008-2009 (Moe, Solheim, & Vale, 2013) og oljekrisen i 2014 (Aasnes, Enger, & Tveter, 2016). Disse krisene har belyst sårbarheten til regionale næringer når de står overfor makroøkonomiske endringer. Derfor er det avgjørende å undersøke hvordan nasjonale makroøkonomiske forhold påvirker regionale næringer, konkurser og oppstartsaktivitet. Disse to krisene er de som vil bli viet fokus i denne oppgaven.

8.2 Problemstilling og avgrensninger

Valg av problemstilling er inspirert av flere kilder. Jeg er personlig interessert i makroøkonomi og jobber også med internasjonale renter på daglig basis. Kombinasjonen av makroøkonomi og regional økonomi hørtes interessant ut, og valgte derfor å studere hvordan makroøkonomiske konjunkturer påvirker regional økonomi og det finansielle systemet i Norge.

Det er viktig å merke seg at litteraturen både er omfattende og kompleks, med en rekke ulike definisjoner. Gitt den begrensede tiden tilgjengelig for denne studien, ble det mest hensiktsmessig å fokusere på de makrofundamentene som var mest relevante for å besvare den valgte problemstillingen.

Dette danner grunnlaget for valg av følgende problemstilling:

Makroøkonomiens påvirkning på regional konjunkturutvikling, regionale konkurser og regional oppstartsaktivitet.

Problemstillingen kan videre kategoriseres inn i flere forskningsspørsmål: - Er det sammenhenger og samvariasjon mellom fylker og aktuelle kommuner? - Har kommuner/fylker på østlandet ulikheter mot fylker og store kommuner på vestlandet? - Fungerer pengepolitikken og pengepolitiske tiltak for å regulere makroøkonomiske konjunkturer?

8.2.1 Avgrensninger

Gjennom studieløpet i regional økonomi og innovasjon har vi deltatt i flere emner og fag som er relevante for denne studien. Imidlertid har vi ikke hatt teori eller praksis som spesifikt fokuserer på regionsspesifikke næringer. En ulempe med dette er at vi ikke har hatt forhåndskunnskap om utfordringene og praksisene ute i regionene. På den annen side kan dette også bidra til at man opprettholder en mer objektiv tilnærming gjennom studien. Oppgavens tema handler om regionale innvirkninger på regioner, og både problemstillingen og forskningsspørsmålene bidrar til naturlige avgrensninger. Derfor har vi ikke utforsket spesifikke næringer eller ned på lokasjoner mindre enn kommunenivå, ettersom dette ligger utenfor problemstillingens omfang.

9 Teoretisk rammeverk/litteratur:

Dette kapitlet vil omfavne teoretiske begreper, rammeverk og litteratur som vil gi et godt fundament til å forstå formålet bak oppgaven, hvordan og hvorfor analyseverktøyene er benyttet, i tillegg til hvordan makroøkonomien påvirker regionaløkonomien. I tillegg gi en oversikt over det finansielle systemet i Norge, hvilke oppgaver det er ment å tilfredsstille og hvordan disse oppgavene blir løst. Vi vil også se på når pengepolitikken ikke fungerer, og hvordan den kan påvirke selskapers finansielle situasjon ulikt.

9.1 Det finansielle systemet i Norge

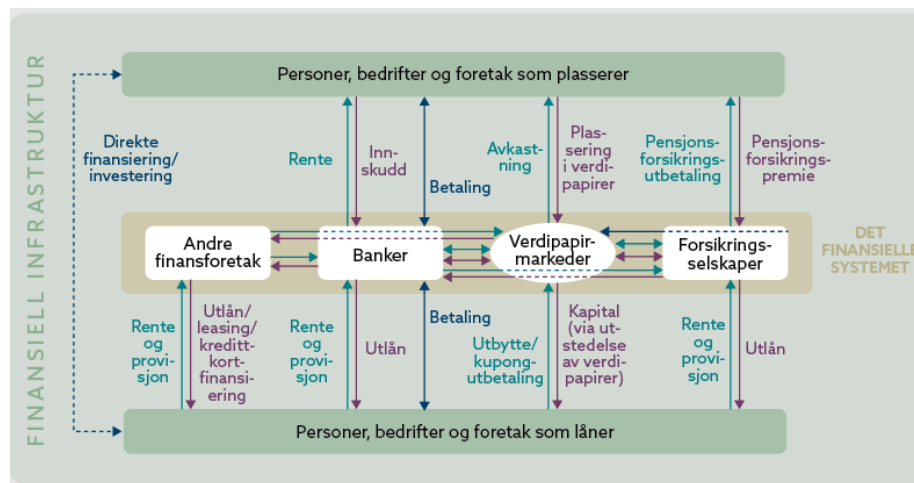
Bankene er selve fundamentet i det norske finansielle systemet, sammen med sentralbanken, Norges Bank. En bank som opplever problemer kan påvirke et helt samfunn, så det er viktig at banksystemet fungerer best mulig og på en sunn måte. Et banksystem som er solid og kan tåle belastninger eksempelvis fra makroøkonomiske påvirkninger og andre økonomier gir en lavere sannsynlighet for nasjonale økonomiske kriser. Det finansielle systemet har tre hovedoppgaver:

- Gi personer og bedrifter muligheter til å låne og spare
- Gjennomføre betalinger
- Håndtere risiko (Norges Bank, 2022)

Brukerne av det finansielle systemet inkluderer i stor grad alle som deltar i samfunnet, slik som bedrifter, offentlige institusjoner og de aller fleste personer. Disse finnes i Norge over alt, uavhengig av geografisk plassering og region, selv om Norge er et vidstrakt land med mange perifere områder.

En utvidet definisjon av det finansielle systemet kan omfatte flere aspekter, for eksempel institusjoner og mekanismer som gir sikkerhet for kontrakter og transaksjoner, og som sørger for pålitelig informasjon for effektiv kredittformidling og risikostyring. Dette omfatter tilsyn, regulering, registre for rettigheter, regnskap, revisjon, kredittvurdering og annen finansanalyse.

Figur 1 viser en forenklet skisse av det finansielle systemet. Personer, bedrifter og organisasjoner som har sparemidler og kan stille med innskudd og plasseringer er plassert øverst i diagrammet. Personer, bedrifter og organisasjoner som trenger denne kapitalen som låntakere er plassert nederst. Det finansielle systemet, som videreformidler sparing og kapital til investeringer gjennom markedet, eksempelvis banker og finansforetak, er plassert i midten. I praksis fungerer aktørene vanligvis både som sparere og låntakere. Bankene skaper penger når de gir ut nye lån til kunder. Betalinger og risikostyring skjer også hovedsakelig i det finansielle systemet, og den finansielle infrastrukturen gjør transaksjonene mulig.

Figur 1: Finansiell infrastruktur, Norges Bank

9.2 Bankenes oppgaver

En av bankenes viktige oppgaver i Norge er å konvertere sparing til lån (Norges Bank, 2022). Privatpersoner foretrekker vanligvis å skaffe finansiering gjennom bankene og ikke direkte i obligasjonsmarkedet. Bankene kan dra nytte av stordriftsfordeler og tilby lån til gunstigere vilkår. Omtrent 80 % av kreditten som gis til norske husholdninger og bedrifter innenlands, utstedes av banker og kredittforetak. I motsetning til banker, har ikke kredittforetak konsesjon til å motta innskudd fra kunder. Den største gruppen kredittforetak i Norge består av såkalte OMF-kredittforetak som kan utstede obligasjoner med fortrinnsrett og gir lån til større prosjekter (Finanstilsynet, 2022). Bankene selv står for den største andelen av utlånene, selv om kredittforetakenes utlånsvolum har økt etter innføringen av OMF.

Vanligvis ønsker låntakeren en lang løpetid på lånet, mens sparerer ønsker å kunne ta ut sparepengene sine når som helst. Å konvertere kortsiktige innskudd til langsiktige lån kalles "løpetidstransformasjon". På grunn av stabiliteten til de totale innskuddene, kan banker bruke statistiske metoder for å beregne hvor mye av innskuddene som bør være tilgjengelige for kundene til enhver tid. Bankenes

stabilitet, samt deres evne til å både sette inn og låne penger fra sentralbanken, gjør at de kan tåle kortsiktige svingninger i innskuddene.

Bankene skaffer seg lån med kortere løpetid enn hva de gir ut i lån, også kjent som løpetidstransformasjon. Fordi kortsiktige lån har lavere rente enn langsiktige, oppnår bankene kostnadsbesparelse ved å velge kortsiktig finansiering. Bankene kan tilpasse finansieringen til lånene de gir ut, og dermed redusere både løpetidstransformasjon og refinansieringsrisiko.

Hvis en bank ønsker å endre renten på boliglånet til en kunde, krever finansavtaleloven (Finansavtaleloven, 2022, §49 og §50) at endringen varsles minst seks uker på forhånd. Bankene kan bruke kortere frist hvis endringen skyldes vesentlige endringer i pengemarkedsrenten, obligasjonsrenten, eller generelle økninger i innlånskostnadene. Det er ingen krav om varslingsfrist ved endring av renten i kundens favør.

Banksektoren i Norge består hovedsakelig av banker eid av norske aktører og regnes som egne juridiske enheter (Norges Bank, 2022). Bankene i Norge eies også av utenlandske banker gjennom datterbanker og filialer. Datterbanker reguleres på samme måte som norskeide banker, mens filialer eid av utenlandske banker ikke er egne juridiske enheter og reguleres fra registrert hjemland.

Globaliseringen bidrar til relasjoner mellom banker på tvers av landegrenser. For å gjøre det internasjonale banksystemet mer robust og for å likestille bankenes konkurransevilkår mellom land, har det internasjonale Basel-rammeverket blitt utarbeidet (BIS, 2023). Eiere, bankenes kreditorer og myndighetene følger nøye med bankenes virksomhet. Løpetidstransformasjonen utgjør en risiko for banker på grunn av faren for store uventede uttak av innskudd, såkalte «bank runs», eller som følge av vanskeligheter med å fornye markedsfinansiering. Dette kan føre til store problemer i banksektoren, da bankene også har sterke bånd seg imellom. Hvis en bank opplever finansielle problemer, eller i verste fall går konkurs, kan dette smitte over på det finansielle systemet som en helhet.

I Norge har vi veldig mange forskjellige banker, der man ofte i regionene

forholder seg til lokale og regionale banker i stedet for store nasjonale og internasjonale banker (Grimsby et al., 2013). Lokale og regionale banker spiller en større rolle for små og mediumstore bedrifter ute i regionene, og lokale sparebanker er spesielt viktige i små kommuner, og det speiles i markedsandelen disse små bankene har i mindre kommuner, der lokalbankene har høyest markedsandel med 28% av totalt antall lån (Grimsby et al., 2013). Funn fra Menon-rapporten tilsier at foretak med lån i lokalbankene i mer perifere strøk har signifikant høyere konkurserisiko, noe som kan indikere at lokalbankene tar høyere risiko i sine utlånsvurderinger, noe som også gjenspeiles i noe høyere rente for sine utlån (Grimsby et al., 2013).

9.3 Pengepolitikk i Norge siden 2000-tallet

Siden starten på 2000-tallet har pengepolitikken i Norge gjennomgått flere endringer og har siden 2001 blitt styrt ved såkalt fleksibel inflasjonsstyring. I 2009, 29. Mars ble det vedtatt en ny forskrift for pengepolitikken, som innførte et inflasjonsmål, der målet var å sikte på lav og stabil inflasjon som over tid skulle være tilnærmet 2,5 prosentpoeng. (Finansdepartementet, 2009) Målet ble satt med bakgrunn i at norsk økonomi var i en periode der oljeinntektene gradvis skulle føres inn i økonomien, noe som ville tilsi en appresiering av den norske kronen, som vil si at krona styrker seg mot annen valuta. (Norges Bank, 2018a). I 2018 ble det vedtatt en ny forskrift rundt pengepolitikken av den norske regjeringen. I denne forskriften ble det spesifisert at «inflasjonsstyringen skal være framoverskuende og fleksibel, slik at den kan bidra til høy og stabil produksjon og sysselsetting samt motvirke oppbyggingen av finansielle ubalanser» (Finansdepartementet 2018). Derimot var den største endringen i denne nye forskriften at inflasjonsmålet som tidligere var på 2,5 prosent, nå ble justert ned til 2 prosent. Bakgrunnen for at denne beslutningen ble fattet var at man mente perioden med økt bruk av oljeinntekter var over, i tillegg til at flere andre land som Norge sammenligner seg med hadde inflasjonsmål på 2 prosent (Finansdepartementet, 2018). Nytt fra denne forskriften var at det

også skulle hensyntas å motvirke finansielle ubalanser.

I Norges pengepolitikk er styringsrenten (også kalt foliorenten) det viktigste virkemiddelet man har (Norges Bank, 2022c). Denne styringsrenten settes som en avveining mellom de ulike målene i pengepolitikken, i tillegg til skjønsmessige vurderinger. Inntil 2018 var det hovedkomiteen i Norges Bank som stod for fastsettelse av styringsrenten. Da bestod hovedstyret av sentralbanksjefen, to visesentralbanksjefer og fem eksterne medlemmer, i alt åtte medlemmer (Sentralbankloven, 1985, § 5). Med den nye forskriften i 2018, ble komiteen for pengepolitikk og finansiell stabilitet opprettet («Komiteen»), og denne komiteen fikk ansvaret for å fastsette styringsrenten. Hovedstyret i Norges Bank den dag i dag består av sentralbanksjefen, Ida Wolden Bache, to visesentralbanksjefer og to eksterne medlemmer. Hovedstyret har ansvar for blant annet styring og drift av Norges Bank, samt ansvar for forvaltningen av statens pensjonsfond utland, også kalt oljefondet (Norges Bank, 2022b).

Komiteen i Norges Bank har i utgangspunktet åtte annonserte møter i året, der de fatter vedtak om styringsrenten. I tillegg blir det ved fire av disse møtene publisert Pengepolitisk rapport, som frem til og med 2007 ble kalt Inflasjonsrapport. Denne rapporten inneholder blant annet vurderinger og analyser for de økonomiske utsiktene, fremtidsprognoser for styringsrenten, samt et beslutningsgrunnlag for motsyklisk kapitalbuffer (Norges Bank, 2022c). Siden 2013 har pengepolitisk rapport også inneholdt en vurdering av den finansielle stabiliteten. Norges Bank publiserer også andre rapporter i tillegg til den pengepolitiske rapporten, slik som finansiell stabilitet og Norges Bank Memo.

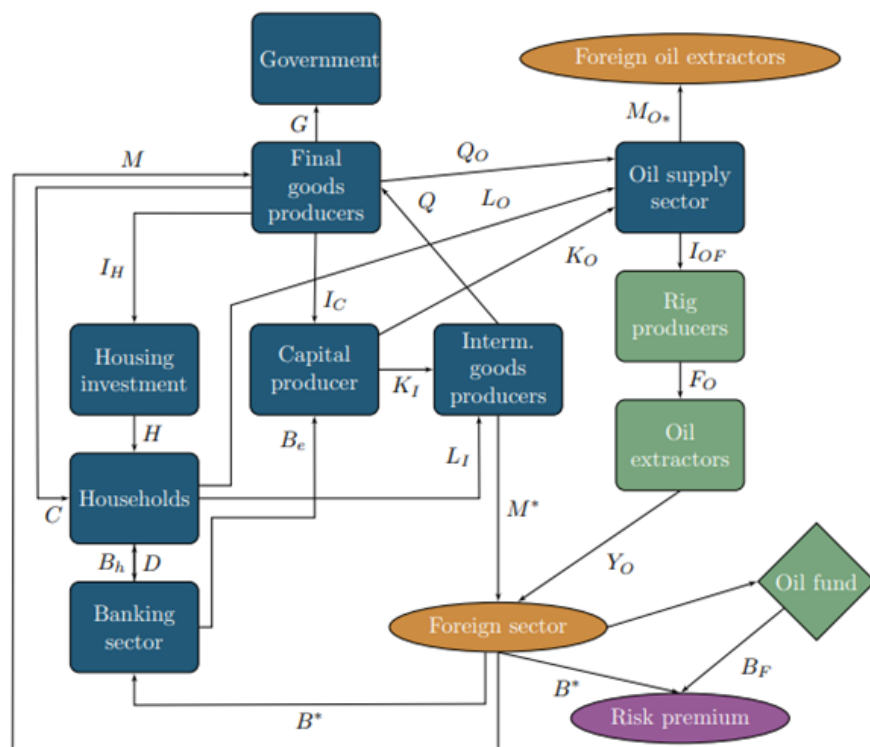
Siden 2001 da forskriften om Pengepolitikken ble vedtatt og inflasjonsmålet ble innført har åpenheten rundt Norges Banks beslutning rundt styringsrenten økt. Et viktig aspekt her er signaler om fremtidig rentesetting og publisering av rentebanen, som Norges Bank har publisert siden 2005. Rentebanen gir en rimelig avveining mellom de ulike målene for pengepolitikken og gjør dermed pengepolitikken mer forutsigbar (Norges Bank, 2022c).

Norges Bank bruker en modell for pengepolitisk analyse kalt NEMO (Norges Banks økonomiske modell) for å analysere og prognostisere økonomiske utviklinger og effekten av ulike pengepolitiske tiltak. Modellen ble utviklet på 1990-tallet og har blitt kontinuerlig forbedret og oppdatert siden den gang. NEMO er Norges Banks hovedmodell for prognoser og pengepolitisk analyse og har en sentral rolle i utformingen av rentebanen (Norges Bank, 2013).

Dette er en ny-Keynesiansk DSGE-modell, som vil si at det er en dynamisk, stokastisk, generell likevektsmodell (Norges Bank, 2020). I NEMO utledes anslagene for renten og de andre variablene basert på en minimering av en tapsfunksjon (Norges Bank, 2022c). NEMO er en makroøkonomisk modell som beskriver samspillet mellom ulike sektorer i økonomien, inkludert produksjon, forbruk, investeringer og internasjonal handel. Modellen er bygget opp av ulike ligninger som beskriver hvordan disse sektorene påvirker hverandre, og hvordan de reagerer på endringer i pengepolitikken og andre økonomiske variabler.

Modellen består av flere deler, inkludert en produksjonsfunksjon, en konsumfunksjon og en investeringsfunksjon, som alle beskriver hvordan produksjon, forbruk og investeringer påvirkes av ulike faktorer. I tillegg inkluderer modellen en pengepolitikkfunksjon som beskriver hvordan sentralbankens rentesetting påvirker økonomien, samt en inflasjonsfunksjon som beskriver hvordan inflasjonen påvirkes av ulike økonomiske faktorer.

Modellen brukes av Norges Bank til å lage prognoser for økonomiske variabler som produksjon, inflasjon, arbeidsledighet og rentenivå, samt til å vurdere effekten av ulike pengepolitiske tiltak. Modellen brukes også til å analysere risiko og usikkerhet i økonomien, og til å vurdere alternative scenarier og politikkalternativer.

Figur 2: NEMO, Norges Bank

Økonomiske forskjeller ute i regionene kan ha betydning for den samlede økonomiske utviklingen i Norge. Forskjeller i arbeidsmarkedet, næringsstruktur, oljeutvinning, investeringer osv. vil kunne påvirke den nasjonale økonomien. NEMO-modellen tar som illustrert hensyn til disse faktorene, der den også kan bidra til å identifisere mønstre og trender i regioner for å forstå bidragene til den nasjonale økonomiske utviklingen. Det må påpekes at NEMO-modellen ikke er spesifikt designet til å gi analyse og innblikk i regionale økonomiske forhold, men den kan likevel gi verdifull informasjon om hvordan de ulike faktorene og politikken som blir ført påvirker den regionale økonomien og omvendt til den nasjonale økonomien.

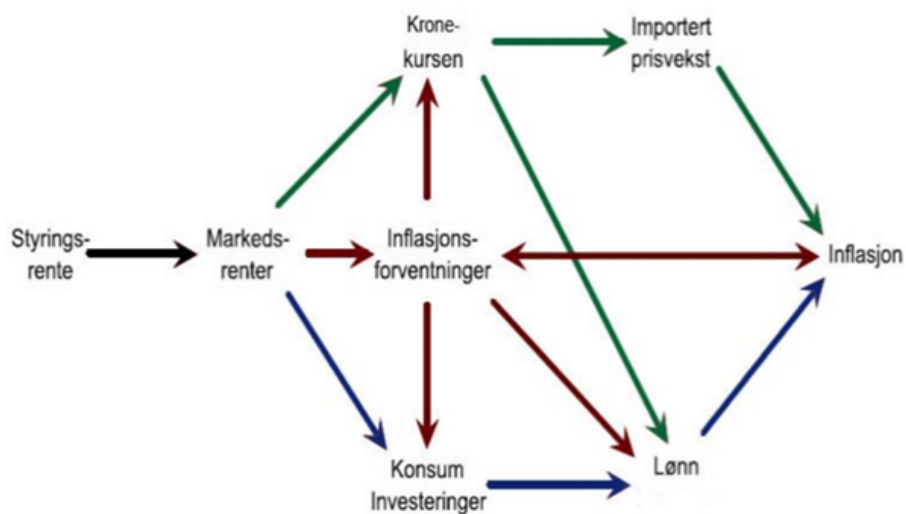
9.4 Pengepolitikk og pengepolitiske virkemidler

Styringsrenten er det viktigste verktøyet for pengepolitikken, som nevnt i forrige kapittel. “Forward guidance”, eller signaler om den fremtidige utviklingen av styringsrenten, er også et sentralt virkemiddel (Norges Bank, 2022c). Norges Bank publiserer en rentebane i sine pengepolitiske rapporter, som viser prognoser for styringsrenten. Denne rentebanen uttrykker den renten Norges Bank mener vil gi best mulig avveining mellom pengepolitikkens mål. Ved å publisere rentebanen gir Norges Bank signaler om fremtidig renteutvikling og handlingsmønster. Dette kan fremskynde endringer i styringsrenten hvis signalene anses som troverdige. “Forward guidance” er spesielt nyttig i krisesituasjoner og når renten er nær sin nedre grense (Norges Bank, 2022c).

Hvis økonomien blir alvorlig forstyrret, kan alternative tiltak være nødvendige. Internasjonalt er de vanligste tiltakene å kjøpe verdipapirer, hovedsakelig statsobligasjoner, og å gi ekstraordinære lån til bankene. Hensikten med å kjøpe statsobligasjoner er å senke de langsiktige rentene. Dette er ikke et særlig aktuelt tiltak i Norge på grunn av den lille utbredelsen av fastrenteavtaler og det relativt små markedet sammenlignet med andre land. Samtidig har ikke Norge et behov for å utstede statsobligasjoner for å dekke underskudd på statsbudsjettet eksempelvis. Ekstraordinære lån til bankene er mer vanlig i Norge og gis for å opprettholde kredittveksten ved å gi bankene lavere og mer forutsigbare finansieringskostnader. Disse lånene har også andre vilkår og ofte lengre løpetid enn lån som gis i en normal situasjon. I tillegg kan tiltak i valutamarkedet være effektive, spesielt i en liten, åpen økonomi som Norge, der valutakursen er en viktig kanal for pengepolitikken (Norges Bank, 2022c). De alternative virkemidlene blir mest aktuelle i Norge når det er betydelig markedsure. Videre har finanspolitikken i Norge stort handlingsrom og har en tradisjon for å bidra i konjunkturstyringen (Norges Bank, 2022c). I et senere kapittel vil samspillet mellom penge- og finanspolitikken bli nærmere forklart.

9.4.1 Styringsrenten

Sentralbanken bruker styringsrenten for å påvirke økonomien i Norge. Styringsrenten er renten bankene betaler for innskudd i Norges Bank over natten, og fastsettes normalt åtte ganger i året av Norges Banks komité for pengepolitikk og finansiell stabilitet. Målet er å opprettholde lav og stabil inflasjon, samt finansiell stabilitet. Figuren under viser hvordan styringsrenten påvirker økonomien gjennom valutakurs- (grønn), etterspørsels- (blå) og forventningskanalen (rød).

Figur 3: Styringsrentens tre kanaler, Norges Bank, 2019

Styringsrentens tre kanaler (Norges Bank, 2019) Valutakurskanalen påvirkes av renteforskjellen mellom land, som har direkte innvirkning på valutakursen. Hvis renteforskjellen mellom Norge og andre land øker, påvirker det kapitalstrømmen til landet og dermed kronekursen. For eksempel, hvis Norges Bank øker styringsrenten mens utenlandske renter er uendret, vil det isolert sett bli mer attraktivt for utenlandske investorer å investere i norske kroner. På kort sikt vil dette føre til en høyere kronekurs som følge av udekket renteparitet.

Kronekursen er av stor betydning for både eksport- og importbedrifter i Norge.

En sterk krone vil være positivt for importbedrifter, da utenlandske varer vil bli billigere i norske kroner. Dette vil dempe importert inflasjon og dermed også prisveksten i Norge. Imidlertid vil en sterk krone føre til svekket norsk konkurransevne, noe som kan føre til lavere aktivitet i norske bedrifter og økt arbeidsledighet. For eksportbedrifter vil konsekvensene avhenge av hvilke varer som eksporteres. Sentralbanken må ta hensyn til rentedifferansen med utlandet når de setter styringsrenten, på grunn av valutakurskanalen. Når styringsrenten endres, påvirker det også etterspørselen i markedet via markedsrentene. En økning i styringsrenten vil føre til at husholdninger og bedrifter bruker mer av sine tilgjengelige midler til å betale renter, noe som reduserer forbruket og dermed etterspørselen. Dette fører til økt konkurranse om kundene blant bedriftene, og de må gi opp en større andel av fortjenesten. Videre vil høyere renter gjøre det dyrere å finansiere nye lån, noe som vil redusere etterspørselen etter investeringer og føre til høyere arbeidsledighet. Dette vil igjen føre til mindre press hos bedriftene, lavere lønnsvekst og lavere innenlandsk inflasjon. Etterspørselskanalen er derfor en viktig kanal for hvordan styringsrenten påvirker husholdninger og bedrifter.

Gjennom styringsrenten kan sentralbanken påvirke publikums forventninger om inflasjon, da befolkningen vet at renten settes basert på økonomiens tilstand. Hvis publikum har tillit til at sentralbanken vil motvirke store inflasjonsgap, vil endringer i styringsrenten endre markedets inflasjonsforventninger gjennom forventningskanalen. Dette påvirker faktisk inflasjonen, da beslutninger tas basert på forventninger. Inflasjonsforventninger er viktig for bedrifters kostnadsplanlegging, prissetting av varer og arbeidstakeres lønnsforhandlinger. Sentralbanken må derfor vurdere hvordan markedets inflasjonsforventninger påvirkes når de bestemmer styringsrenten, og ha tillit fra befolkningen for å opprettholde inflasjonsmålet.

Styringsrenten er dekkende for den nasjonale økonomien og det kan tenkes at med regionale forskjeller vil den kunne treffe veldig skjevt i økonomien. Man kan ikke sette en egen rente for Vestlandet eksempelvis. Det er mulig at rentene

har veldig forskjellig og ulik virkning regionalt. Skrive meir om pengepolitikk (konjunkturregulering), styringsrente, finanspolitikk Kan ikke ha egen rente til Vestlandet for eksempel. Ålreit en plass, men ikke en annen. Ålreit i lærebøker, men ulike virkninger regionalt.

Endelig ble framstillingen spesifikt rettet mot ditt regionale perspektiv. Dette må utdypes, og settes inn som en egen seksjon, sammen med en vurdering av andre konjunkturregulerende virkemidler. Du kan først gi en generell framstilling av regionale utfordringer, som grunnlag for den problemstillingen og de hypotesene du jobber med i oppgaven. Senere kan du diskutere i hvilken grad data for konkurser, oppstarter, osv, bygger opp om dine hypoteser og utfordringer rettet mot regionale forskjeller i konjunktursituasjonen.

9.4.2 Finansiell stabilitet

Etter finanskrisen har fokuset på finansiell stabilitet blitt mer sentralt, og i den nye forskriften fra 2018 ble finansiell stabilitet også inkludert som et av målene til Norges Bank. Makrotilsyn («Macroprudential policy») bør være sentralbankenes første forsvarslinje mot oppbygging av finansielle ubalanser, i tillegg kan sentralbanken bidra til å motvirke slike ubalanser ved å «lene seg mot vinden» (Norges Bank, 2022c).

Hvis sentralbanken «lener seg mot vinden», betyr det at renten holdes høyere enn den ellers ville vært for å forhindre oppbygging av finansielle ubalanser (Norges Bank, 2022c). Det er ingen klar enighet om hvorvidt pengepolitikken bør «lene seg mot vinden», da det har negative konsekvenser ved å svekke økonomien med høyere arbeidsledighet og lavere inflasjon, men det kan også ha fordeler ved å redusere muligheten for en finanskriser (Svensson, 2017).

Praksisen blant sentralbankene med inflasjonsmål varierer når det gjelder å ta hensyn til finansiell stabilitet. Likevel brukes pengepolitikken i liten grad til å motvirke finansielle ubalanser. I Norge er regulering og overvåking av finansinstitusjoner de viktigste tiltakene mot forstyrrelser i det finansielle

systemet, noe som er i tråd med internasjonal praksis (Norges Bank, 2022c).

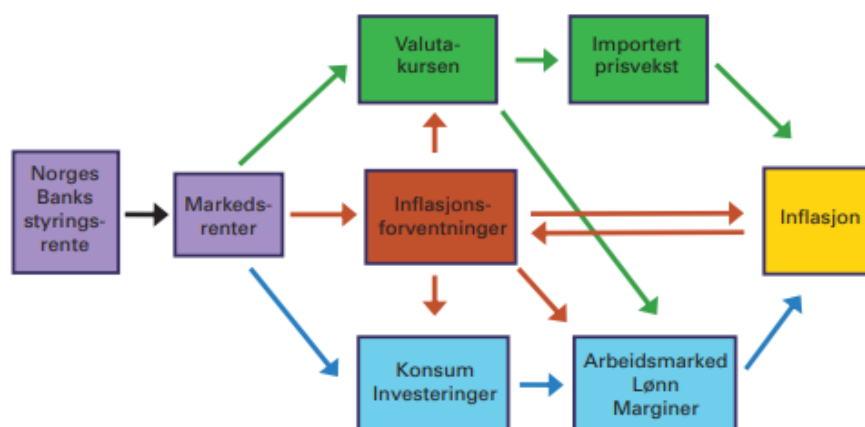
Norges Bank uttrykker at formålet med makrotilsynet er å dempe oppbygging av sårbarheter i det finansielle systemet og sørge for at systemet er robust. Med hensyn til makroøkonomi har man flere virkemidler til rådighet, som krav til kapitalbuffer og boliglånsforskriften. Motsyklisk kapitalbuffer er en buffer som kan reduseres under en økonomisk nedtur for å støtte kredittyttingen. Denne bufferen kommer i tillegg til andre bufferkrav. Bufferkravet skal og bør normalt være mellom 0 og 0,25 prosent, men kan økes i spesielle situasjoner (Norges Bank, 2021c).

9.5 Finanspolitikk

Finanspolitikk er den stabiliseringspolitikken som utøves gjennom statsbudsjettet som vedtas av stortinget hvert år, dette er i utgangspunktet det kraftigste finanspolitiske virkemiddelet moderne stater har til å styre etterspørselen i landets økonomi (Meinich, 2022).

Penge- og finanspolitikk har forskjellige egenskaper, men kan i mange tilfeller supplere hverandre. Renten er hovedverktøyet for pengepolitikken, som kan implementeres raskt og påvirker økonomien umiddelbart. Finanspolitiske tiltak tar gjerne lengre tid å planlegge og implementere, men kan være mer målrettede enn pengepolitiske tiltak (Norges Bank, 2022c).

Det er unødvendig å koordinere penge- og finanspolitikk, men det er viktig at de to områdene utveksler informasjon godt. Regjeringen skrev i Nasjonalbudsjettet for 2022 at “det er særlig viktig at utformingen av finanspolitikken og pengepolitikken bygger på en felles forståelse av den økonomiske situasjonen og hvordan politikken virker, både hver for seg og i samspill” (Norges Bank, 2022c, s 89). I krisetider, der store deler av økonomien er påvirket av tilbakeslag, er det spesielt viktig å se på de to områdene i sammenheng. Finanspolitikken blir da spesielt viktig når det ikke lenger er hensiktsmessig å senke styringsrenten videre (Norges Bank, 2022d).

Figur 4: Endring i Norges Banks styringsrente, Norges Bank

Transmisjonsmekanismen for finanspolitikk kan forklares på samme måte som pengepolitikken. Figur 4 viser hvordan offentlige skatter og utgifter påvirker etterspørselen etter varer og tjenester, og gjennom ulike kanaler kan påvirke valutakursen. Når økonomien er i balanse og inflasjonen er nær målet, kan økning i offentlige utgifter øke etterspørselen etter varer og tjenester og føre til økt inflasjon. Sentralbanken kan igjen reagere ved å øke styringsrenten for å dempe inflasjonen. God informasjonsutveksling mellom finans- og pengepolitikk er viktig for å forstå hvordan politikkene kan samvirke i slike situasjoner (Norges Bank, 2022c).

9.5.1 Pengepolitikk

Norges Bank er ansvarlig for den operative gjennomføringen av pengepolitikken. I henhold til forskrift for pengepolitikken §1, er formålet å opprettholde en stabil pengeverdi ved å sikre lav og stabil inflasjon (Forskrift for pengepolitikken, 2018). Norges Bank er målavhengig ved at den arbeider mot regjeringens spesifikke mål, men den er instrumentuavhengig i den forstand at den benytter de metodene den anser som mest egnet for å nå målet.

Flere faktorer bidrar til ønsket om lav og stabil inflasjon, inkludert å forhindre

oppbygging av finansielle ubalanser. Høy BNP-vekst, pressede marginer og høy lønnsvekst over lengre perioder kan ofte føre til økt inflasjon. Stabil inflasjon bidrar til mer transparente priser, noe som gjør det enklere for bedrifter og enkeltpersoner å planlegge for fremtiden (Forskrift for pengepolitikk, 2018). Ved å ha et fastsatt inflasjonsmål blir befolkningens inflasjonsforventninger mer forutsigbare, noe som hjelper til med å stabilisere økonomien. Dette påvirker også det langsiktige rentenivået i Norge, ettersom det kan påvirke markedets forventninger til økonomien. Inflasjonsmålet skaper ytterligere handlingsrom for pengepolitikken ved å tillate å komme nærmere det nøytrale realrentenivået uten å skape en for sterk negativ nominell rente. Inflasjon måles ofte ved konsumprisindeksen (KPI), og et av Norges Banks verktøy for å sikre stabil inflasjon er å sette inflasjonsmålet til en årlig vekst i KPI på 2% (Forskrift for pengepolitikk, 2018).

For å nå en tilstrekkelig ekspansiv pengepolitikk har mange sentralbanker benyttet seg av ukonvensjonelle pengepolitiske verktøy i et forsøk på å senke langsiktige renter og dermed redusere forventningene til kortsiktige renter. Kvantitative lettelser (QE = quantitative easing/kvantitativ lettelse) er et eksempel på et slikt verktøy, der sentralbanken kontrollerer pengemengden ved å kjøpe statspapirer fra privat sektor, som for eksempel banker (Norges Bank, 2020). Dette fører til økte innskudd i sentralbanken og bedre likviditet, noe som reduserer likviditetsrisikoen og gir sterkere insentiver for bankene til å låne ut mer til bedriftene og videre skape økonomisk vekst. Når etterspørselen etter langsiktige statsobligasjoner stiger, blir de lange rentene lavere, noe som påvirker rentene langs hele rentekurven. Økt tilgang på likviditet fører videre til lavere risiko for bedrifter, noe som fører til økt etterspørsel etter investeringer og konsum samt reduserte lånekostnader for bedrifter (Norges Bank, 2020).

Norge har enda ikke benyttet seg av kvantitative lettelser. Det finnes flere årsaker til at Norge ikke har benyttet dette til nå. En av grunnene er at kvantitative lettelser innebærer at sentralbanken kjøper statspapirer, noe som hovedsakelig er nyttig for land med betydelig statsgjeld. I Norge har vi derimot

netto fordringer, noe som innebærer at vi har flere finansielle eiendeler enn gjeld og få utestående statsobligasjoner (Statistisk sentralbyrå, 2023d). I fjerde kvartal 2022 var størrelsen på Norges nettofordringer 269,5% av BNP, og hovedandelen kommer fra Statens pensjonsfond utland (SPU). Videre skiller Norge seg fra andre land ved at en stor del av bankenes utlån er knyttet til flytende renter basert på korte pengemarkedsrenter, i stedet for fastrente bundet opp mot den lange renten. Kvantitative lettelsers påvirker hovedsaklig lange renter, og det er derfor usikkert hvilken effekt slike tiltak ville ha hatt i Norge.

Tidligere sentralbanksjef Øystein Olsen uttrykte at Norge ennå ikke hadde tatt i bruk kvantitative lettelsers, fordi det fortsatt var handlingsrom innenfor penge- og finanspolitikken (Olsen, 2019b). Den første responsen når økonomien trenger stimulering er å benytte seg av penge- og finanspolitiske virkemidler. Dessuten er rentenivået i Norge påvirket av rentenivået i utlandet, noe som har resultert i at renten har vært lav selv om det ikke nødvendigvis har vært behov for det. Det lave rentenivået i Norge kan delvis tilskrives at rentedifferansen med utlandet ikke kan være for stor for å opprettholde en stabil kronekurs, i tillegg til at effekten av andre lands kvantitative lettelsers blir overført til den norske rentekurven. Noe man nå ser konsekvensene av våren 2023, at rentedifferansen er større historisk sett, noe som kan ha bidratt til kronesvekkelse mot andre valutaer.

9.6 Konjunkturer

Konjunktursykluser kan beskrives som gjentagende mønstre av skiftende faser av økonomisk aktivitet, som varierer mellom ekspansjon og nedgang (OECD, 2013). Det finnes to tilnærminger for å analysere konjunktursvingninger i den økonomiske teorien: den klassiske konjunktursyklusen og vekstsyklusen. De to tilnærmingene måler konjunktursvingninger på forskjellige måter. Den klassiske konjunktursyklusen bruker trendsyklustall, mens vekstsyklusen bruker avvikende data (European Communities, 2003). Figur 5 viser de to

tilnærmingene, med fasene i den klassiske konjunktursyklusen beskrevet øverst og fasene i vekstsyklusen beskrevet nederst på x-aksen.

Det er flere ulike definisjoner på konjunktursykluser, og en klassisk definisjon formulert av Burns og Mitchell (1946) er som følger:

Konjunktursykluser er en type fluktuasjoner som vi finner i aggregert økonomisk aktivitet i nasjoner som organiserer arbeidet sitt hovedsakelig i foretak: En syklus består av en ekspansjon som inntreffer samtidig i mange økonomiske aktiviteter, og som følges av en generell resesjon, en kontraksjon og et omslag som brer seg inn i ekspansjonen til den neste syklusen; denne sekvensen av endringer er tilbakevendende, men ikke periodisk; en konjunktursyklus varer fra mer enn et år til ti eller tolv år; den er ikke oppdelbar i mindre sykluser med de samme egenskapene (Grytten og Hunnes, 2016, s. 55).

Måling av økonomisk aktivitet skjer ofte ved bruk av bruttonasjonalprodukt (BNP), som representerer den totale økonomiske verdiskapingen i et land i en bestemt tidsperiode. Ifølge De Masi (1997) representerer den potensielle produksjonen det høyeste produksjonsnivået som kan opprettholdes uten å skape inflasjon, og kan anses å være ønsket tilstand. I denne oppgaven brukes begrepet "nøytral produksjon" for å beskrive denne likevektstilstanden, som fungerer som et mål på den langsiktige trendveksten i økonomien. Likevektstilstanden innebærer naturlig arbeidsledighet og en nøytral rente, som betyr en rente som verken fører til kontraktiv eller ekspansiv pengepolitikk (Bernhardsen, 2006).

Det er interessant å forstå hvor i konjunktursyklusen økonomien befinner seg, noe som kan studeres gjennom utviklingen i BNP. Når den faktiske produksjonen, målt i BNP, avviker fra nøytral produksjon, kalles dette et produksjonsgap. Avviket fra den ønskede tilstanden er en måte å måle konjunktursykluser på, og kan være positivt eller negativt. Det er viktig å påpeke at økonomien til enhver tid befinner seg et sted i konjunktursyklusen, og at svingninger er naturlige (Grytten og Hunnes, 2016, s. 56).

- Volatilitet: i hvor stor grad variabelen svinger i forhold til BNP.
- Korrelasjon: i hvor stor grad variabelen beveger seg sammen med BNP.
- Persistens: om bevegelser i variabelen har en tendens til å vedvare.

De ulike komponentene i BNP oppfyller disse egenskapene på forskjellige måter. For å kunne brukes til å forklare økonomiens tilstand, bør en variabel som konjunkturindikator ikke fluktuere for mye. Det er vanskelig å trekke tydelige konklusjoner fra en konjunkturindikator som varierer mye, så gode konjunkturindikatorer bør ikke være mye mer volatile enn BNP.

En høy korrelasjon mellom konjunkturindikatoren og BNP indikerer at det er en god indikator for å forklare økonomiens tilstand. En positiv korrelasjon mellom produksjonsgapet og indikatoren betyr at de beveger seg sammen, mens en negativ korrelasjon indikerer en motsatt bevegelse. Indikatorer som bruttoinvesteringer og aksjeindekser har positiv korrelasjon med BNP, mens arbeidsledighet har negativ korrelasjon med BNP i oppgangstider.

Korrelasjonen med produksjonsgapet kan også indikere om en indikator er ledende, sammenfallende eller etterslepene. En ledende indikator har høyest korrelasjon med produksjonsgapet før vendepunktet til BNP, og kan dermed forutse konjunktursykluser. En sammenfallende indikator har høyest korrelasjon med produksjonsgapet i samme periode som vendepunktet og kan brukes som referanse for nåværende økonomisk tilstand. En etterslepene indikator har høyest korrelasjon med produksjonsgapet etter vendepunktet til BNP og kan brukes til å bekrefte tidligere konjunktursituasjoner. De tre typene konjunkturindikatorer kan være nyttige for ulike formål (Sørensen, Whitta-Jacobsen, 2010).

Til slutt handler vedvarenhet om at verdien til variabelen ikke kan være uavhengig av tidligere verdier. Dette betyr at hvis økonomien er på vei inn i en bestemt konjunkturfase, er det større sannsynlighet for at den vil bli der en stund. Hvis for eksempel en konjunkturindikator øker over en periode, kan det indikere økonomisk ekspansjon. Indikatorer med høy vedvarenhet er

dermed mer nyttige når man prøver å analysere økonomiens tilstand (Sørensen, Whitta-Jacobsen, 2010).

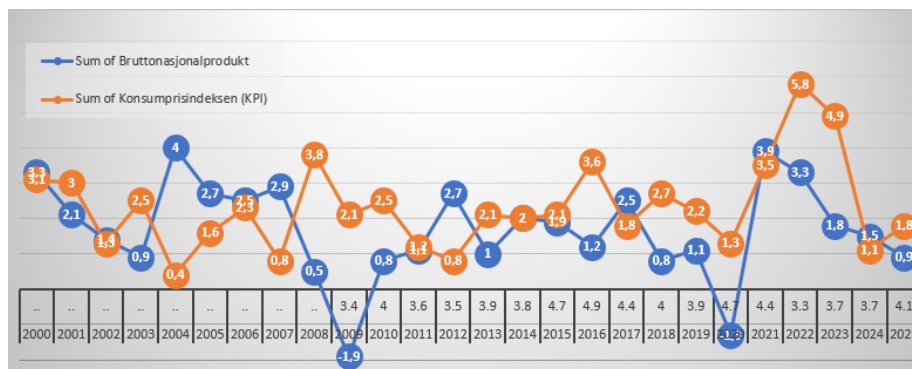
Det er også tenkelig at man vil ha forskjellige konjunkturutviklinger og situasjoner i forskjellige regioner. Dette vil indikeres senere i oppgaven, når vi sammenligner konjunkturer i forskjellige regioner, fylker og kommuner.

9.7 Konjunkturutviklingen i Norge

Når man ser på den økonomiske situasjonen i et land, en region eller i spesielle næringer omtales det ofte som konjunktur og det som er interessant er å se hvor i konjunktursyklusen den aktuelle økonomien befinner seg (Stoltz, Gerhard, 2021). Den norske økonomien har gjennomgått betydelige endringer i perioden mellom 2000 til 2023. Denne perioden har sett flere økonomiske svingninger, inkludert både perioder med vekst og nedgang, og ulike makroøkonomiske faktorer har spilt en rolle i utformingen av den norske økonomien. Denne teksten vil gi en oversikt over den økonomiske situasjonen og konjunkturutviklingen i Norge mellom 2000 til 2023, med fokus på sentrale indikatorer som BNP-vekst, arbeidsledighet, inflasjon og politiske inngrep. Man vil se på de tre egenskapene for konjunkturindikatorer som nevnt i forrige seksjon (2.3.1), nemlig volatilitet, korrelasjon og persistens. Det er viktig å ha i bakhodet at man må skille mellom et nasjonalt og et regionalt perspektiv på konjunkturer.

I løpet av de siste to tiårene har Norge opplevd forholdsvis stabil BNP-vekst. Basert på data fra Statistisk sentralbyrå (SSB, 2023b) lå BNP-vekstraten i Norge på 3,3% i 2000 og økte til sitt høydepunkt på 4% i 2004. Deretter fulgte en periode med gjennomsnittlig vekst på rundt 2% i løpet av de neste ti årene, med unntak av et utfordrende år i 2009 som kan tolkes som et resultat av finanskrisen. En lignende situasjon oppstod i 2020 på grunn av COVID-19-pandemien, der Norge opplevde en negativ BNP-utvikling på 1,3%. Imidlertid bidro norske myndigheters stimuleringspakker og gjenreisningsplan til en vekst på 3,9% i 2021 og 3,3% i 2022. SSB forventer en økning i BNP på 1,6% i 2023, 1,8% i 2024 og 1,5% i 2025. Det er imidlertid viktig å merke seg at disse prognosene er

usikre, særlig gitt den nåværende tiden preget av mange usikkerhetsmomenter (SSB, 2023b).

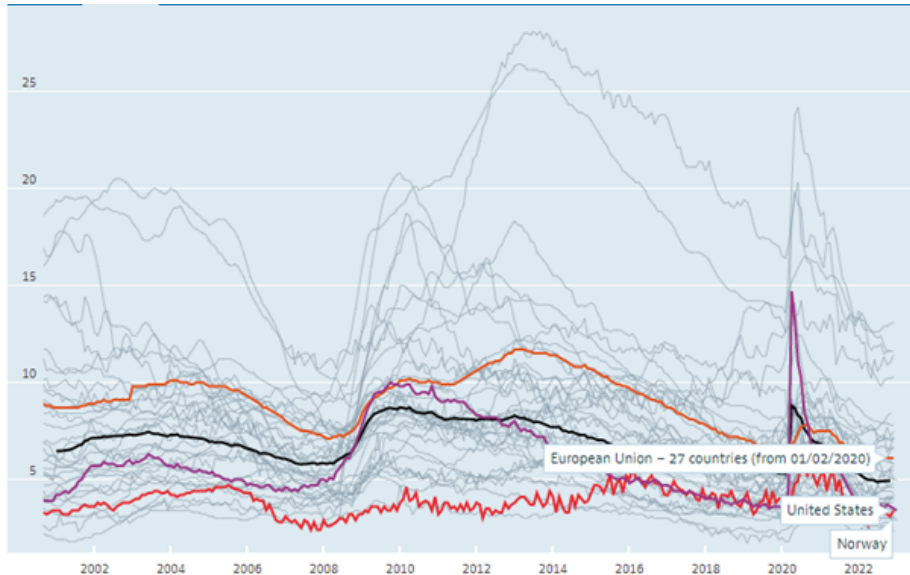

Figur 6: 12880 SSB, illustrert ved Pivot Tabell

Norge har en av de laveste arbeidsledighetsratene i Europa, og denne trenden har fortsatt de siste to tiårene. Arbeidsledigheten sees i kolonnen over årstall i figur 6. Ifølge OECD var arbeidsledighetsraten i Norge 3,6% i 2000 og den har forblitt under 5% hele veien frem til 2023, selv om det ble en relativt høy økning i 2015 og 2020. SSB mangler data for arbeidsledighet frem til 2009. Imidlertid har myndighetenes tiltak bidratt til at Norge har relativt lav arbeidsledighet sett i sammenligning mot andre europeiske nasjoner.

Inflasjonen i Norge har vært relativt stabil de siste to tiårene. Inflasjon er økning i priser på varer og tjenester over tid, og i Norge benytter vi konsumprisindeksen (KPI) for å måle inflasjonen. KPI består av en rekke kategorier av varer og tjenester som kjøpes av husholdningene. Ifølge SSB var inflasjonen i Norge 3,1% i 2000 og forble under 3% frem til 2008, da den steg til 3,8%. Inflasjonen forble relativt stabil rundt 2% frem til 2020, da den falt til 1,3% i 2020 på grunn av pandemien. Vi så en økning i inflasjonen til 3,5% i 2021, før en videre økning til 5,8% i 2022. Inflasjonen er ventet å flate ut og SSB regner med en inflasjon på 4,9% for inneværende år. Imidlertid har Norges Bank opprettholdt en inflasjonsmålsetting på 2% og har tatt ulike tiltak, for eksempel justering av rentenivået, for å holde inflasjonen innenfor

dette målområdet. Det er ønskelig at inflasjonen ikke er for høy da det bidrar til svekket kjøpekraft gitt at lønnsveksten ikke øker i takt med prisstigningen. KPI er et viktig måleparameter når man ser på det økonomiske miljøet og er et nyttig hjelpemiddel for de som fatter pengepolitiske beslutninger.

Figur 7: Arbeidsledighet, OECD

Arbeidsledighet viser hvor mange arbeidsledige personer man har i forhold til den totale arbeidsstyrken, altså de som er uten inntektsgivende arbeid men som kan tilby arbeidskraft til arbeidsmarkedet. De som er utenfor arbeidsstyrken er typisk personer som er uføre, pensjonister, barn osv. Norge har hatt en relativt lav arbeidsledighet, noe som er veldig positivt, stort sett mellom 2009 og frem til 2023 har arbeidsledigheten vært mellom 3 og 4 prosent. For 2023 er det ventet en arbeidsledighet på 3,7%. Som illustrert i figuren over, kan man se at Norge markert i rød farge har blant de laveste arbeidsledighetsratene i verden, og har historisk hatt veldig lav arbeidsledighet. Til sammenligning er USA markert i lilla, og snitt for den europeiske union markert i oransje. Den svarte linjen er snittet for alle OECD land.

Den norske regjeringen har implementert ulike politikker for å støtte økonomien de siste to tiårene. En betydningsfull finanspolitisk beslutning er Statens pensjonsfond utland (SPU), som ble etablert i 1990 for å investere inntekter fra landets olje- og gassindustri, der midlene skal investeres i utlandet (Thomassen, Eivind, 2023). SPU har vokst til det største statlige formuesfondet i verden, med eiendeler verdsatt til over 13 700 milliarder norske kroner (Norges Bank, 2023). SPU forvaltes av Norges Bank Investment Management (NBIM), på vegne av Finansdepartementet. NBIM ledes av Nicolai Tangen. Fondet har bidratt til å støtte norsk økonomi gjennom ulike investeringer og forventes fortsatt å spille en nøkkelrolle i landets økonomiske vekst. Måten fondet fungerer på er at det omplasserer inntekt og formue fra petroleumsvirksomheten til finansielle eiendeler i utlandet. SPU gir større finanspolitisk handlekraft, og fondet er et viktig redskap for å håndtere kriser som måtte oppstå. Dette så vi senest under COVID-19 pandemien, der den norske regjeringen tok ut 298 milliarder kroner for å finansiere ulike tiltak i forbindelse med pandemien. I tillegg blir det årlig gjort uttak for å finansiere deler av statsbudsjettet, men dette er begrenset av handlingsregelen. Norge hadde ikke hatt mulighet til å finansiere et så stort statsbudsjett uten dette fondet.

Konklusjonen er at den økonomiske konjunkturutviklingen i Norge mellom 2000 og 2023 har vært preget av stabil BNP-vekst, lav arbeidsledighet og relativt stabil inflasjon. Den norske politikken, med SPU blant annet, har bidratt til å støtte økonomien i perioder med økonomisk usikkerhet, eksempelvis under og etter finanskrisen, oljekrisen og senest under pandemien blant annet. Mens COVID-19-pandemien forårsaket nedgang i BNP, høyere arbeidsledighet og høyere inflasjon, forventes regjeringens tiltak for å støtte sysselsetting og økonomisk oppgang i samarbeid med et godt rustet næringsliv å fortsette veksten i årene som kommer, samt få bukt med inflasjonen.

Konklusjonen er at den økonomiske konjunkturutviklingen i Norge mellom 2000 og 2023 har vært preget av stabil BNP-vekst, lav arbeidsledighet og relativt stabil inflasjon. Den norske politikken, med SPU blant annet, har bidratt til

å støtte økonomien i perioder med økonomisk usikkerhet, eksempelvis under og etter finanskrisen, oljekrisen og senest under pandemien blant annet. Mens COVID-19-pandemien forårsaket nedgang i BNP, høyere arbeidsledighet og høyere inflasjon, forventes regjeringens tiltak for å støtte sysselsetting og økonomisk oppgang i samarbeid med et godt rustet næringsliv å fortsette veksten i årene som kommer, samt få bukt med inflasjonen.

9.8 Betydelige konjunkturedganger i Norge

I dette kapitlet ønsker jeg å se nærmere på to betydelige økonomiske nedturer som har påvirket Norge i den aktuelle perioden og vurdere effekten av disse nedgangsperiodene. Det bemerkes at finansielle kriser ofte påvirker store deler av økonomien, da de treffer bankene som en kritisk aktør. I kontrast ser ikke-finansielle kriser ut til å komme seg på rett kjørlaskere. Dette danner grunnlaget for valget om å fokusere på finanskrisen og oljekrisen. Den første krisen hadde en alvorlig innvirkning på det globale finansielle systemet, mens den andre påvirket verdensøkonomien i en mer begrenset grad. Men siden Norge praktisk talt er en oljenasjon hadde det store konsekvenser her til lands.

9.8.1 Finanskrisen, 2007-2010

I 2008 ble verden rammet av en vidtrekkende finanskrisen som fulgte i kjølvannet av en lang periode med ekspansjon og økning i boligpriser, som startet i USA og raskt spredte seg globalt. Etter toppen på boligprisene i USA i 2006 begynte markedet å vise tegn på krise fra sommeren 2007. I denne perioden opplevde Norge høy inflasjon, mangel på arbeidskraft og redusert vekst. Til tross for at norsk eksport ble betydelig redusert på grunn av uro i markedet, klarte norske finansmarkeder å holde seg oppe en stund lenger på grunn av høy kredittvekst (Grytten og Hunnes, 2016). Men med redusert etterspørsel etter olje, ble også Norge berørt av finanskrisen i 2008, noe som førte til et kraftig fall i den oljedominerte norske børsen.

En av årsakene til boligprisveksten i USA var introduksjonen av nye finansielle

instrumenter, som Mortgage-Backed Securities (MBS) og Collateralized Debt Obligations (CDO). Disse instrumentene var et resultat av avansert finansiell teknologi som omdannet velkjente instrumenter til ugjenkjennelige produkter for uerfarne investorer (Su, 2017). MBS er et finansielt instrument som består av lån sikret med pant i bolig, og verdien av instrumentet er avhengig av de underliggende lånene. CDO, derimot, består av både boliglån og andre eiendeler kombinert i ett instrument. Disse instrumentene utgjorde en risiko fordi mange investorer kjøpte dem uten å være klar over risikoen det innebar, noe som økte tilgangen på boliglån i USA.

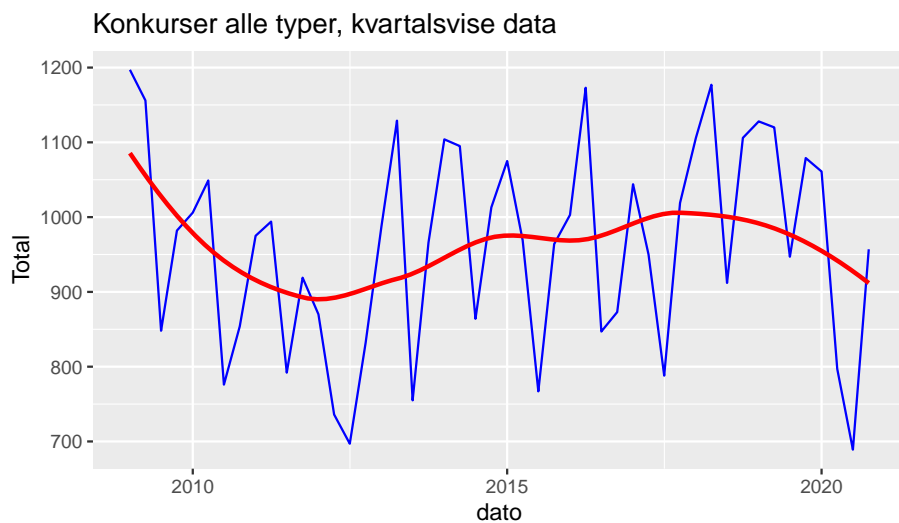
Videre var det lav styringsrente i USA, og "Government Sponsored Enterprises" (GSE) ble introdusert, der Fannie Mae og Freddie Mac er de mest kjente investeringsbankene (Segal, 2020). GSE fulgte prinsippet om at flest mulig skulle eie sin egen bolig og oppmuntret til økt utlån. Dette førte til moral hazard, ettersom bankenes atferd ble påvirket av troen på at GSE ville hjelpe dem hvis låntakere misligholdt (Grytten og Hunnes, 2016). Låntakere med lav kredittverdighet fikk boliglån, og bankene tok pant i boligen med forventning om at de kunne selge boligen med gevinst dersom låntaker misligholdt, grunnet stigende boligpriser.

Da styringsrenten i USA etter hvert økte og boligprisene begynte å synke, falt også verdien av pantet. Mange aktører hadde undervurdert at markedene befant seg i en unormal situasjon og at kredittvolumet hadde blitt for stort. Økende arbeidsledighet i USA førte til betalingsproblemer for mange, og bankene satt igjen med et stort antall usolgte boliger. Et økende antall misligholdte lån førte til at bankene led tap på boliglån med dårlig sikkerhet (Gjedrem, 2009a). Tvangssalg av boliger presset prisene ytterligere ned, og resultatet ble et eiendomskrakk med store tap for banker og investorer (Grytten og Hunnes, 2016).

Finanskrisen ble offisiell da investeringsbanken Lehman Brothers gikk konkurs 15. september 2008. Konkursen til en så kjent investeringsbank førte til at forbrukernes tillit til bankene falt dramatisk. The Federal Reserve måtte overta

både Freddie Mac og Fannie Mae, kredittmarkedene låste seg, og verdien av MBS og CDO sank. Finansinstitusjonene sluttet å låne til hverandre, og det finansielle systemet ble avhengig av støtte fra sentralbankene.

Finanskrisen påvirket Norge da oljeprisene falt med 64% fra mai til november 2008 på grunn av redusert internasjonal etterspørsel. Norges Bank reagerte proaktivt med krisepakker og pengepolitiske tiltak, og styringsrenten ble redusert med totalt 4,50 prosentenheter fra oktober 2008 til juni 2009 (Norges Bank, 2010). En annen faktor som bidro til at den norske lavkonjunkturen ble relativt moderat sammenlignet med andre land, var at norske banker allerede hadde innført restriktive tiltak før finanskrisen som en følge av bankkrisen i 1988-1993 (Grytten og Hunnes, 2016).

Figur 8: Totalt antall konkurser for perioden 2008-2021. Den røde linjen er en såkalt «spline» som glatter ut de kortsiktige svingningene og viser den generelle utviklingen.

Figur 8 ovenfor viser at man hadde et høyt antall konkurser etter finanskrisen, deretter hadde man en synkende trend med konkurser frem til 2013/2014. Deretter ble det flere konkurser og en stigende trend med konkurser frem mot 2018, før den trenden avtok.

9.8.2 Oljekrisen, 2014-2017

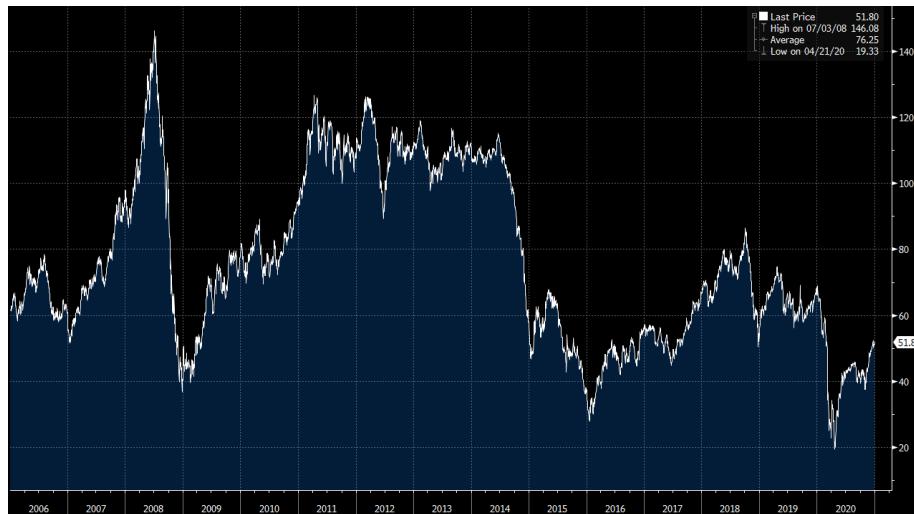
I løpet av sommeren 2014 sank oljeprisen under nullpunktomsetningsprisen, noe som førte til en krise i petroleumssektoren kjent som “oljebremesen” (Grytten og Hunnes, 2016). Som vist i figuren under, gikk oljeprisen ned fra over \$100 per fat i 2014 til under \$30 i januar 2016. Som man ser lå prisene jevnt på mellom 100 og 120 USD per fat olje, i perioden fra 2011 til 2014 når krisen inntraff. Etter oljebremesen har prisene stabilisert seg på et lavere nivå, og den norske oljeindustrien har gjennomgått restruktureringer for å overleve med en lavere likevektspris (Dørum, 2019). Oljebremesen er et eksempel på en norsk spesifikk konjunktur, der store deler av verden opplevde vekst og gjenoppretting etter finanskrisen, mens Norge ble påvirket av oljeprisnedgangen.

Oljekrisen kan sannsynligvis tilskrives både et høyt tilbud og redusert etterspørsel etter olje i denne perioden. Den betydelige økningen i produksjonen av skiferolje i USA fra 2011, samt mer kostnadseffektive produksjonsmetoder som følge av ny teknologi, resulterte i en økt global produksjon (NOU 2016:15). Dette førte til store overskudd på tilbudssiden og oppbygging av oljelagre. Oljeprisene før nedgangen hadde vært høye som et resultat av solid global vekst, investeringer og optimisme etter finanskrisen. Imidlertid stagnerte den globale etterspørselen på grunn av svakere vekst i verdensøkonomien, spesielt i Kina og andre fremvoksende økonomier, noe som førte til et kraftig fall i oljeprisen (Olsen, 2016).

Den mest betydelige andelen av verdiskapning knyttet til petroleum finner sted på Vestlandet og langs kysten, og det var derfor disse regionene som ble sterkest påvirket av oljebremesen (Dørum, 2019). Området har et stort antall direkte leverandørselskaper og annen maritim aktivitet knyttet til skip og offshore-sektoren. Grytten og Koilo (2019) påpeker at vertikalt integrerte deler av forsyningskjeden, som verft og rederier, ble spesielt berørt av oljeprisnedgangen. Disse var lite diversifiserte, hadde høy gjeldsgrad og var avhengige av hverandre og oljeindustriens flåte.

De som var direkte involvert i oljeindustriens forsyningskjede ble hardest rammet av oljeprisfallet, selv om det også hadde indirekte konsekvenser for andre parter. Økningen i arbeidsledighet ble sannsynligvis dempet av Norges fleksible arbeidsstyrke, og mange av dem som mistet jobben, fant ny sysselsetting relativt raskt. Arbeidsledigheten nådde sitt høyeste nivå på 5% i første kvartal 2016. Det faktum at oljebremsen var en hovedsakelig norsk nedgang, innebar at internasjonale finansmarkeder, likviditet i interbankmarkedet og etterspørselen etter norsk eksport fortsatt var relativt sterke, noe som bidro til å redusere nedgangen i BNP.

En svekket norsk krone og reduserte renter i Norge hjalp til med å motvirke noe av effekten av oljeprisfallet. Siden olje selges i dollar per fat, var nedgangen i oljeprisen i norske kroner ikke like betydelig som den var i dollar når kronen svekket seg. Dette fremhever effekten av en flytende kronekurs, der kronen absorberer noe av støtet fra redusert etterspørsel etter norsk eksport. Hvis Norge hadde hatt en fast kronekurs, kunne man anta at BNP-nedgangen ville vært større (Dørum, 2019). I tillegg iverksatte regjeringen raskt skattelettelser og krisepakker for de mest berørte områdene, samt reduserte styringsrenten. Her var det spesielt regioner med høy andel av oljerelatert næring og infrastruktur som fikk mest støtte, i fylkene vi nå kjenner som Vestland og Rogaland. Inflasjonsmålet tillot en demping av lønnsveksten i reelle priser, selv om nominelle priser fortsatte å øke. Norges stabiliseringspolitikk og akkumulert oljeformue bidro derfor til at myndighetene dempet effekten av oljeprisfallet på den norske økonomien.

Figur 9: Brent Spot, USD pr fat, Bloomberg 2023

9.9 Norges Bank rolle i inflasjonsstyring og pengepolitikk

Norges Bank er sentralbanken i Norge og har som hovedoppgave å bidra til økonomisk stabilitet i landet. Dette avsnittet vil fokusere på Norges Banks rolle i inflasjonsstyring og pengepolitikk, og hvordan disse to områdene er viktige for at den norske økonomiens skal være velfungerende.

Norges Bank har ansvaret på vegne av norske myndigheter å implementere pengepolitikken som tar sikte på å opprettholde en lav og stabil inflasjon. Inflasjonsmålet er satt av regjeringen, og er for tiden en årlig prisvekst på nær 2 % over tid (Norges Bank, 2021a). Dette målet skal sikre forutsigbarhet for både husholdninger og bedrifter, og bidra til en stabil økonomisk vekst (Svensson, 1999).

For å oppnå inflasjonsmålet justerer Norges Bank styringsrenten, som er den renten bankene betaler for å låne penger fra Norges Bank. Ved å endre styringsrenten kan Norges Bank påvirke rentenivået i økonomien, og dermed både etterspørselen og inflasjonen (Norges Bank, 2021b).

Pengepolitikken i Norge er basert på et fleksibelt inflasjonsmål, som betyr at

Norges Bank også tar hensyn til konjunktursituasjonen og sysselsettingen når de bestemmer styringsrenten (Norges Bank, 2021a). Dette gir en viss fleksibilitet i pengepolitikken og gjør det lettere for Norges Bank å respondere på økonomiske sjokk og støtte økonomisk vekst (Clarida, Gali, & Gertler, 1999).

Norges Bank bruker også pengepolitikken til å stabilisere valutakursen, selv om dette ikke er et primært mål for pengepolitikken (Norges Bank, 2021a). En stabil valutakurs er viktig for et lite, åpent land som Norge, der en stor del av økonomien er knyttet til internasjonal handel (Frankel & Rose, 1995).

9.10 Regionalt perspektiv på økonomisk politikk

Næringene i Norge har opplevd ulike makroøkonomiske påvirkninger gjennom tidene. En viktig faktor som påvirker regionale næringer i landet er fluktuasjoner i oljeprisen. Norge, som et land rikt på olje, er sterkt avhengig av petroleumssektoren, som utgjør en betydelig andel av landets BNP og eksport. Derfor kan endringer i oljeprisen på det internasjonale markedet ha en vesentlig innvirkning på regionale næringer i Norge. For eksempel led petroleumsindustrien i Norge under det kraftige fallet i oljeprisen i 2014, noe som også påvirket beslektede næringer som shipping, verksteder og industri. På den annen side gav økningen i oljeprisen i 2018 et oppsving for petroleumsnæringen, og den positive effekten ble følt på tvers av regionale næringer.

En annen makroøkonomisk faktor som påvirker regionale næringer i Norge er kronekursen. Som en eksportdrevet økonomi har kronekursen en betydelig innvirkning på konkurranseevnen til norske næringer. Når kronen er svak, blir norsk eksport mer konkurransedyktig, og dette gavner de eksportrettede næringene. På den annen side, når kronen er sterk, blir eksporten mindre konkurransedyktig, og dette kan ha negative konsekvenser for hele Norges økonomi og de regionale næringene. For eksempel førte den betydelige styrkingen av kronen i 2013-2014 til en negativ innvirkning på konkurranseevnen til norske industrier og resulterte i en nedgang i eksporten.

Næringene i Norge blir også påvirket av den globale økonomiske situasjonen, som rammer mer indirekte. Finanskrisen, som startet i 2007 og eskalerte i 2008, hadde betydelige innvirkninger på norske bedrifter. Krisen, som hadde sitt opphav i det amerikanske boligmarkedet, spredte seg raskt til finanssektoren og økonomiene over hele verden. Norske bedrifter opplevde en rekke utfordringer som følge av krisen, inkludert redusert etterspørsel for eksportvarer, strammere kredittforhold og svekket investor- og forbrukertillit. For eksempel hadde den globale finanskrisen i 2008 en betydelig innvirkning på næringer lokalisert ute i regionene, spesielt eksportorienterte næringer som olje, sjømat og prosessindustri ble spesielt rammet av redusert global etterspørsel og fallende priser. I tillegg møtte man større utfordringer knyttet til finansiering og tilgang til kapital, da flere banker og finansinstitusjoner ble nødt til å stramme inn på utlån og ble mer risikoaverse. Videre led dette til reduserte investeringer og nyskaping, nedbemanning og i noen tilfeller konkurser.

COVID-19-pandemien i 2020 hadde også en dyp innvirkning på flere regionale næringer, spesielt reiselivsnæringen, som led en alvorlig nedgang på grunn av reiserestriksjonene. Avslutningsvis har de regionale næringene i Norge vært utsatt for ulike makroøkonomiske påvirkninger, inkludert svingninger i oljepris, valutakurssvingninger og globale økonomiske forhold. Å forstå disse makroøkonomiske virkningene er avgjørende for at beslutningstakere, politikere og næringslivsledere skal kunne utvikle og fatte passende tiltak for å dempe de negative virkningene og utnytte de positive. Norske styresmakter iverksatte under alle disse tidligere krisene en rekke tiltak for å motvirke effektene av krisene, som blant annet rentekutt, økte offentlige utgifter og styrket likviditeten i banksystemet. Disse tiltakene var kritiske for å få stabilisert økonomien og få norske bedrifter, næringer og regioner gjennom utfordringene, selv om det ikke er gjort i en helvending.

9.11 Regionale sammenhenger Konkurs/Innovasjon

Regionale forskjeller i konkurser er et viktig tema, spesielt for å identifisere trender og forstå årsakene bak disse variasjonene. I løpet av de siste tiårene har det vært betydelige regionale forskjeller i konkurser blant norske bedrifter, noe som tyder på at ulike faktorer kan ha påvirket hver region på ulike måter (Norges Bank, 2018).

En viktig sammenheng mellom konkurser og regionale forskjeller i Norge er knyttet til næringsstrukturen i de ulike regionene. For eksempel har Vestlandet en høy andel av næringsvirksomhet knyttet til olje- og gassindustrien, noe som gjør dem mer sårbare for svingninger i oljeprisen og nedgangstider i denne sektoren (Dørum, 2019). Dette ble tydelig under oljekrisen i 2014, der et betydelig fall i oljeprisen førte til en økning i konkurser og arbeidsledighet i disse regionene (Grytten & Hunnes, 2016). På den annen side har Østlandet en mer diversifisert næringsstruktur med en større andel av tjenesteytende næringer og teknologi, noe som kan bidra til å redusere risikoen for konkurser under økonomiske nedgangstider (Norges Bank, 2018).

Konkurser i regioner som Nord-Norge og Midt-Norge kan også påvirkes av deres avhengighet av naturressurser, som fiskeri og landbruk. Disse sektorene er ofte utsatt for svingninger i prisene på råvarer og eksportmarkedet, noe som kan føre til økonomisk usikkerhet og en økning i konkurser (Norges Bank, 2018). Videre kan geografisk avstand fra sentrale markeder og høyere transportkostnader også spille en rolle i regionale konkurssammenhenger, ettersom dette kan påvirke bedriftenes konkurranseevne og lønnsomhet (Bjørnland et al., 2018).

Næringslivets tilgang til finansiering og kreditt kan også variere mellom regioner, noe som kan påvirke konkurssituasjonen. Forskjeller i tilgangen til kreditt kan skyldes ulikheter i bankstrukturen og utlånspolitikken til de forskjellige regionale bankene, samt variasjon i risikooppfatningen blant finansinstitusjonene. (Jacobsen & Naug, 2004). Dette kan resultere i at bedrifter i noen regioner har vanskeligere for å skaffe kapital og dermed er mer utsatt for

konkurser, spesielt under økonomiske nedgangstider.

For å forstå regionale konkurssammenhenger i Norge er det viktig å ta hensyn til de ulike faktorene som kan påvirke hver region. Dette inkluderer næringsstrukturen, geografisk beliggenhet, tilgang til finansiering, samt lokale og nasjonale økonomiske forhold (Norges Bank, 2018). En grundig analyse av disse faktorene kan bidra til å identifisere regionale trender og utvikle effektive tiltak for å redusere konkurser og fremme økonomisk vekst på tvers av regioner.

Ved å undersøke regionale konkurssammenhenger i Norge kan politikere og næringslivsaktører få verdifull innsikt i hvordan økonomiske forhold og næringsstrukturer påvirker bedrifters levedyktighet og stabilitet. Dette kan hjelpe dem med å utforme politikk og strategier som tar hensyn til regionale forskjeller og fremmer bærekraftig økonomisk vekst i hele landet (Bjørnland et al., 2018).

I fremtiden kan det være nødvendig å utføre ytterligere studier og analyser for å holde tritt med endringer i næringsstrukturen, teknologi og økonomiske forhold som kan påvirke regionale konkurssammenhenger. Ved å holde seg oppdatert på slike endringer og tilpasse politikk og strategier deretter, kan Norge sikre en bærekraftig økonomisk vekst og redusere risikoen for konkurser på tvers av regioner.

Innovasjon er en viktig driver for økonomisk vekst og utvikling, og regionale forskjeller i innovasjon i Norge kan påvirke både konkurransevne og økonomisk vekst i ulike deler av landet. Regionale innovasjonssystemer kan variere avhengig av faktorer som næringsstruktur, utdanningsnivå, tilgjengelige ressurser og politiske støtteordninger (Isaksen & Trippl, 2017). Det er derfor viktig å analysere regionale sammenhenger i forbindelse med innovasjon for å identifisere muligheter og utfordringer og utforme effektive strategier for å styrke innovasjonskapasiteten i alle norske regioner.

En studie av regionale forskjeller i innovasjon i Norge viser at hovedstadsregionen Oslo og de omkringliggende fylkene har en høyere grad av innovasjon

sammenlignet med andre regioner, noe som kan tilskrives en større konsentrasjon av høyere utdanningsinstitusjoner, forsknings- og utviklingsaktiviteter, samt tilgang til kapital og kompetanse (Fitjar & Rodríguez-Pose, 2013). I kontrast har mer perifere regioner ofte lavere innovasjonsnivåer på grunn av deres næringsstruktur, som i stor grad er basert på tradisjonelle sektorer som landbruk, fiske og energi, samt mindre tilgang til kapital og kompetanse.

Marshalliansk klyngeteori fremhever betydningen av geografisk nærhet for å fremme økonomisk vekst og innovasjon gjennom lokal kunnskapsdeling, arbeidsklynger og spesialiserte leverandører (Marshall, 1920). Klynger oppstår når næringsliv og kunnskapsinstitusjoner samles på et konkret geografisk område, og dette skaper synergier og muligheter for innovasjon, vekst og samarbeid. Duranton og Puga (2001) videreutviklet denne teorien ved å peke på agglomerasjonseffektene som oppstår når bedrifter og arbeidstakere samles i en så kalt klynge. "Agglomerasjon er et begrep som brukes i samfunnsøkonomien for å beskrive de fordelene bedrifter og konsumenter har av å være lokalisert nær hverandre." (Idsø, 2022) Agglomerasjonen kan føre til større lokal kunnskapsdeling og økt produktivitet, samt gi tilgang til kapital og kompetanse. I lys av dette kan den høyere innovasjonsgraden i Oslo og omkringliggende fylker og kommuner forstås som et resultat av agglomerasjon og klyngeeffekter i tråd med Marshalliansk klyngeteori og Duranton og Pugas (2001) sine perspektiver. Den geografiske konsentrasjonen av høyere utdanningsinstitusjoner, forsknings- og utviklingsaktiviteter, samt tilgang til kapital og kompetanse, gir et miljø der kunnskapsdeling og synergier fremmer innovasjon og utvikling. På den annen side fører dårligere næringsstruktur og mangel på tilgang til kapital og kompetanse i mer perifere regioner til lavere innovasjonsnivåer og utvikling.

For å styrke innovasjon i alle norske regioner kan det være nødvendig å utvikle tilpassede strategier som tar hensyn til regionale styrker og svakheter. Dette kan inkludere å styrke samarbeidet mellom utdanningsinstitusjoner, næringsliv og offentlig sektor, forbedre tilgangen til kapital og kompetanse, og legge til rette

for økt mobilitet av arbeidskraft og ideer mellom regioner (Isaksen & Trippl, 2017).

Videre kan norske regioner dra nytte av internasjonalt samarbeid og læring fra beste praksis i andre land for å forbedre deres regionale innovasjonssystemer. Dette kan bidra til å skape et mer konkurransedyktig og bærekraftig økonomisk miljø i hele Norge.

10 Data og metode

I denne masteroppgaven vil vi benytte flere omfattende datasett som inneholder ulike variabler og observasjoner for å utforske det valgte forskningsspørsmålet. Dataene er hentet fra flere pålitelige kilder, som nasjonale statistikkbyråer, offentlige institusjoner og internasjonale organisasjoner, og er grundig behandlet for å sikre kvalitet og nøyaktighet (Rubin & Babbie, 2016). Videre er dataene nøye utvalgt for å dekke det relevante tidsrommet og de geografiske områdene som er viktig for studien. Dette datasettet vil danne grunnlaget for analyser og tolkninger som vil bli utført gjennom masteroppgaven, og vil bidra til å besvare forskningsspørsmålet og teste de foreslåtte hypotesene (Yin, 2018). Etter det blir de forskjellige datamaterialene presentert, og hvilke teknikker og metoder som er benyttet for å bearbeide disse og analysere dem. Til slutt vil det gjennomgås ulike faktorer som kan ha innvirkning på validiteten og reliabiliteten til studien.

10.1 Datamateriale

De mest sentrale datasettene som er benyttet i denne oppgaven er hentet fra Statistisk Sentralbyrå og Norges Bank. Tidsmessig er det meste av data innhentet fra år 2005 til og med 4. kvartal 2022. Tidsperioden er valgt for å kunne sammenligne og analysere påvirkninger i regional økonomien over tid og på vei inn og ut av flere kriser de seneste nesten tjue årene. De to største krisene i denne perioden og som det fokuseres på er finanskrisen i 2008, oljekrisen i 2014. Disse gir også best utgangspunkt for å se ulikheter mellom

næringer og regioner, i motsetning til COVID-pandemien der hele landet ble nedstengt. Totalt er det et åttesyfret antall datapunkt som har blitt bearbeidet og analysert, noe som er fordelaktig når man skal se på så store og komplekse problemstillinger.

10.2 Kvantitativ metode

Å bruke en kvantitativ metode kan gi flere fordeler. For det første kan en kvantitativ metode gi mer objektive resultater sammenlignet med andre forskningsmetoder. Ved å bruke en strukturert tilnærming og standardiserte datainnsamlingsmetoder kan en kvantitativ metode redusere påvirkningen av forutinntatte meninger, noe som kan føre til mer pålitelige og valide resultater. Dette kan være spesielt viktig innen felt som økonomi, hvor nøyaktige og objektive data er avgjørende.

En kvantitativ metode gir mulighet for analyse av store datamengder. Dette kan bidra til å identifisere mønstre og trender som kanskje ikke er lett observerbare med andre forskningsmetoder. Ved å bruke statistisk analyse kan en kvantitativ metode gi en mer detaljert og nyansert forståelse av sammenhengene mellom variabler.

En fordel er også at studien lett kan replikeres. Ved å bruke standardiserte datainnsamlingsmetoder og statistisk analyse kan andre forskere enkelt replikere studien og sammenligne resultatene. Dette kan øke troverdigheten og validiteten til forskningen, da det gir mulighet for uavhengig verifisering av funnene.

Kvantitativ metode gir en strukturert og organisert tilnærming til forskning. Ved å følge en standardisert metodikk og bruke klare og presise dataanalyseteknikker, kan en kvantitativ metode sikre at forskningen er korrekt og oppfyller de høyeste vitenskapelige standarder. Dette kan være spesielt viktig i en masteroppgave, hvor forskningen forventes å bidra til fagfeltet og demonstrere forskerens kunnskaper og ferdigheter.

Avslutningsvis kan det å bruke en kvantitativ metode i en masteroppgave gi

flere fordeler, inkludert mer objektive resultater, analyse av store datamengder, generaliserbarhet, replikering og en strukturert tilnærming til forskning. Disse fordelene kan bidra til troverdigheten og nytten av forskningen og kan styrke fagfeltet.

10.3 Gjennomgang av tidsserier og tabeller

Følgende tidsserier og tabeller er hentet fra SSB, med følgende beskrivelser. Disse har blitt benyttet til å fremskaffe data som har blitt analysert og videre benyttet til å belyse problemstillingen. Dataene er brukt til å fremstille tabeller, figurer og kart. De er også listet i appendiks.

Tabell 1: Tabeller fra SSB

Tabell	Beskrivelse
07165	Åpnede konkurser, etter næring (SN2007) og organisasjonsform (K) 2006K1-2023K1
10790	Åpnede konkurser, etter konkurstype og 5-siffer næring (SN2007) (K) 2009K1-2023K1
06104	Nye foretak og ansatte, untatt offentlig forvaltning og primærnæringene, etter nyetablering/eiuerskifte og antall ansatte (K) 2001-2021
08228	Foretak, omsetning og sysselsatte, unntatt offentlig forvaltning, etter næring (SN2007), organisasjonsform og antall sysselsatte (F) 2008 - 2020
08316	Nyetablerte foretak, etter næring (SN2007), organisasjonsform, antall sysselsatte, og overlevingsår (F) 2004 - 2019
12880	Makroøkonomiske hovedstørrelser. Regnskap og prognoser 1991 - 2026

10.4 Behandling av data

Den statistiske dataen er hentet fra Statistisk sentralbyrå. Databehandlingen har foregått i all hovedsak i Rstudio og GeoDA, samt noe av databehandlingen er gjort i excel. Presentasjonen av tilhørende tabeller, figurer og illustrasjoner er gjort i Rstudio, og data fra excel er også importert via Rstudio. Quarto-pakken i Rstudio er benyttet til å skrive oppgaven. Figurer, tabeller og illustrasjoner som ikke er hentet inn gjennom disse nevnte programmene har henvisning til kilde.

10.5 Validitet og reliabilitet

I diskusjonen rundt forskningsdesign ligger spørsmålet som omhandler kvaliteten og funnene til forskningen. Evaluering av forskningskvalitet involverer vurdering av reliabilitet og validitet. Validitet og reliabilitet av sekundærdata avhenger av innsamlingmetode og kildebruk. Formålet med denne delen er å evaluere dataenes validitet og reliabilitet, for å kunne identifisere eventuelle begrensninger og svakheter, samt å diskutere analysens grunnlag.

Pålitelighetsgraden avhenger av om forskningen kan gjentas og er konsistent. Dataene som er brukt i oppgaven er tilgjengelige for alle, og appendikstabellen og referanselisten gir en oversikt over alle kildene som er benyttet. Detaljert informasjon om beregning og justering av dataene gir transparens og konsistens. Dataene som er brukt stammer hovedsakelig fra anerkjente institusjoner som SSB og Norges Bank, og er dermed ansett å være svært pålitelige. Dette gjør det mulig å vurdere grunnlaget for analysen og identifisere eventuelle svakheter og begrensninger.

Validiteten refererer til om metoden og dataene som brukes til å besvare forskningsspørsmålet er hensiktsmessige. Validiteten kan deles inn i intern og ekstern validitet. Intern validitet omhandler nøyaktigheten av funn som spesifiserer årsakssammenhenger, mens ekstern validitet omhandler om

resultatene fra forskningen kan generaliseres til andre sammenhenger enn den spesifikke forskningskonteksten (Bell, Bryman & Harley, 2015). Noen av dataseriene som er brukt i oppgaven er nye og kan derfor bli revidert senere. I tillegg er noen av analysene basert på estimater og usikre variabler, og vil også bli oppdatert etter hvert.

11 Analyse

I denne delen av oppgaven vil de ulike analysene presenteres og analysert. De forskjellige analysene og innfalsvinklene er strukturert i henhold til å belyse problemstillingen og forskningsspørsmålene. Analysene er utledet på bakgrunn av oppgavens teoridel. Analysen i dette kapittelet danner grunnlag for mer utgreiende oppsummeringer, drøftelser og konklusjoner.

11.1 Konkursrater

Nedenfor kan det sees konkursrater for hvert fylke i sør-Norge fra 2008 frem til 2019. Merk at det er inndelt etter gamle fylkesinndelinger. De aller fleste fylker, spesielt på østlandet har de høyeste konkursratene rett etter finanskrisen i 2008.

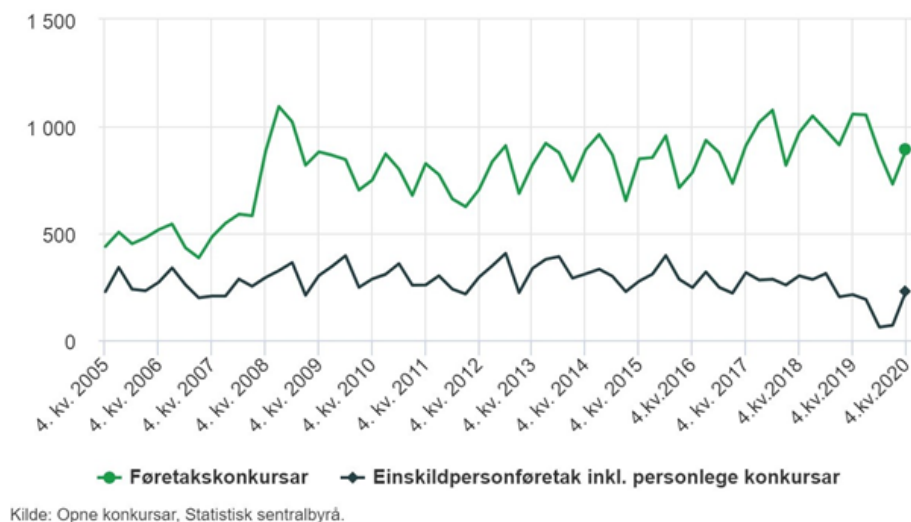
Fylke	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Østfold	0.99	1.31	1.24	1.02	0.80	1.17	1.05	0.97	1.03	1.03	1.17	1.05
Akershus	0.99	1.35	1.37	1.19	0.86	1.09	1.25	1.12	1.01	1.02	1.24	1.25
Oslo	1.13	1.50	1.40	1.14	0.96	1.28	1.34	1.14	1.17	1.09	1.12	1.20
Hedmark	0.60	1.09	0.85	1.07	0.66	0.88	0.79	0.68	0.69	0.75	0.75	0.86
Oppland	0.79	0.99	0.79	0.79	0.72	0.73	0.75	0.56	0.59	0.53	0.63	0.58
Buskerud	0.99	1.25	0.84	0.90	0.81	0.97	0.88	1.06	0.94	0.88	1.17	1.02
Vestfold	1.07	1.47	1.38	1.11	0.92	1.00	1.10	0.97	0.93	1.02	1.06	1.04

Fylke	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Telemark	0.84	1.32	1.03	0.99	0.75	0.92	1.04	1.11	0.89	0.99	1.13	0.91
Aust-Agder	0.83	1.06	1.12	1.08	0.89	0.96	1.32	0.80	0.98	0.71	0.93	1.16
Vest-Agder	0.83	1.36	1.08	1.07	1.11	1.08	1.08	0.95	1.11	1.12	1.14	1.09
Rogaland	0.67	0.96	0.83	1.03	0.76	0.93	1.07	0.91	1.06	1.14	1.12	1.06
Hordaland	0.84	1.32	1.13	1.16	1.09	1.26	1.39	1.24	1.55	1.34	1.54	1.39
Sogn og Fjordane	0.61	0.77	0.65	0.65	0.59	0.52	0.54	0.59	0.36	0.43	0.52	0.53
Møre og Romsdal	0.83	1.14	0.96	0.82	0.88	1.10	0.94	1.00	0.87	0.86	1.04	0.94
Sør- Trøndelag	1.01	1.35	0.88	0.92	0.88	1.01	0.95	0.88	0.88	0.99	0.00	0.00

Tabell 2: Konkurser per fylke i årene 2008 til 2019. Verdiene er i prosent som viser andel av foretak som går konkurs i forhold til totalt antall bedrifter i fylket. 2019 er siste året med den gamle fylkesinndelingen.

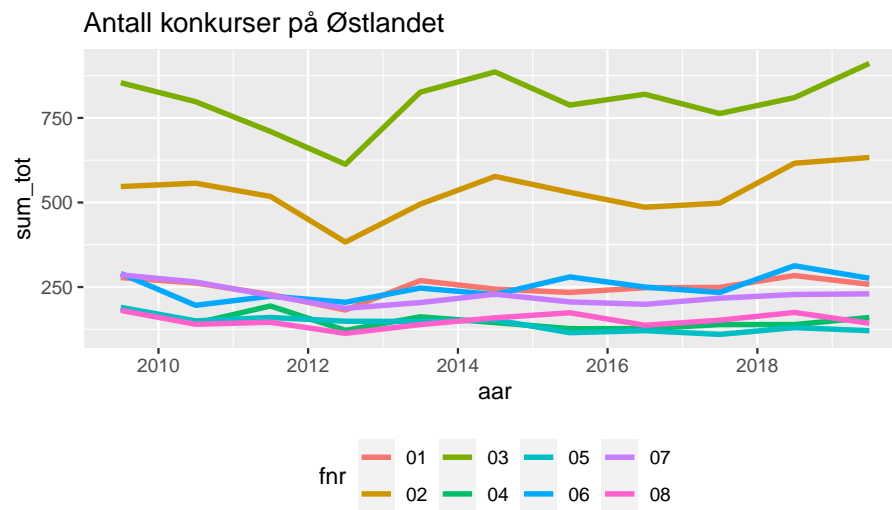
Fra Tabell 2 ser vi at alle fylker bortsett fra Rogaland og Hordaland har et av sine to verste år med konkurs i år 2009, som må sees i direkte sammenheng med finanskrisen. Østfold, Vestfold, Akershus og Oslo har alle sine verste år konkursmessig i 2009 og 2010. Noe som kan tolkes som at østlandet generelt ble mer påvirket av finanskrisen. Rogaland og Hordaland hadde ingen av sine to verste år som følge av finanskrisen. For Rogaland ser man at det er en stigende tendens i konkurs fra 2012, der det topper seg med de to verste årene 2017 og 2018. Det samme skjer med Hordaland, der det topper seg ut med de verste konkursårene i 2016 og 2018. Her er det rimelig å anta at det har tatt noe tid før store deler av næringene som er knyttet til offshore-næringen har blitt påvirket,

da oljeprisen generelt lå veldig lavt fra 2014 til og med sent 2017. Majoriteten av disse næringene knyttet til olje, offshore og shipping ligger i gamle Hordaland og Rogaland.

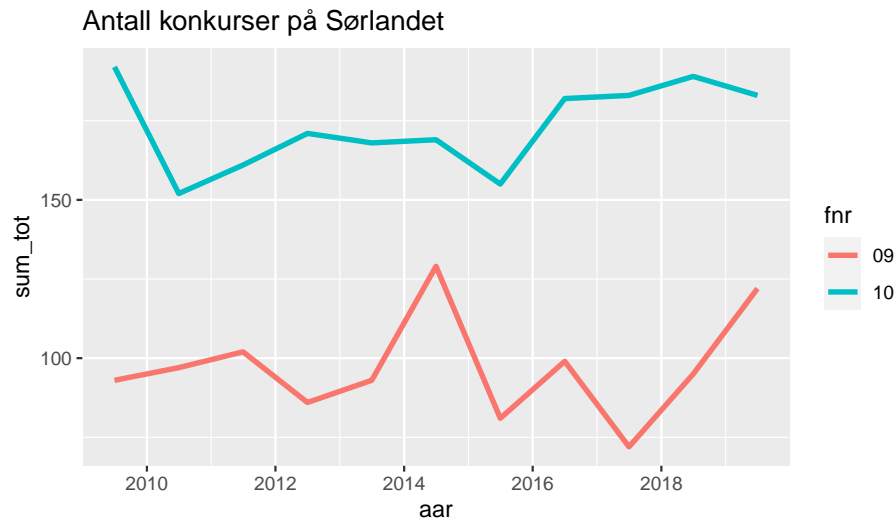
Figur 10: Totalt antall konkurser, landsbasis, SSB

Fra figuren over ser man totalt antall konkurser på landsbasis i Norge. Vel å merke seg er at den eneste tydelige toppen som skiller seg markant ut er i etterkant av finanskrisen i 2009. Videre ser man at når Vestlandet (Hordaland og Rogaland) hadde sine høyeste konkursrater, så skiller ikke det seg noe ut på landsbasis, noe som kan markere at det er de oljeutsatte og offshore relaterte næringene som har gitt disse endringene i regionen lokalt. Men at landet som helhet ikke har merket særlig forskjell.

Figur 11: Utvikling i antall konkurser for fylkene på Østlandet.

Fra figuren ovenfor ser man at det er klart flest konkurser i Oslo (03) og gamle Akershus (02). Kanskje ikke så uforventet da disse er de to desidert største fylkene på østlandet, og man ser de andre fylkene følger hverandre tettere i antall konkurser. Det man kan bite seg merke i er at de har nogenlunde samme utvikling i kurven, og de korrelerer for så vidt noe med nærliggende fylker.

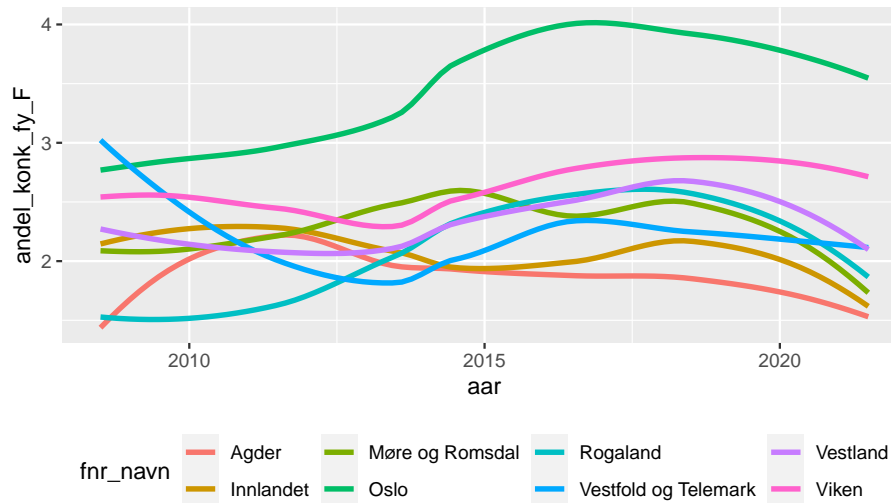
Figur 12: Utvikling i antall konkurser for fylkene på Sørlandet, Aust-Agder (09) og Vest-Agder (10).

Figuren ovenfor viser konkurser for Sørlandet, med de gamle fylkene Aust-Agder (09) og Vest-Agder (10).

Her ser man at de ikke korrelerer like mye som på Østlandet, men det kan tilskrives størrelsen på fylkene, at de er mye mindre og at det derfor kan komme større lokale svingninger som slår bedre ut på en slik graf, men kanskje ikke ville gjort det i prosentvis endring.

11.2 Utvikling i konkursandeler for fylke + øst/vest

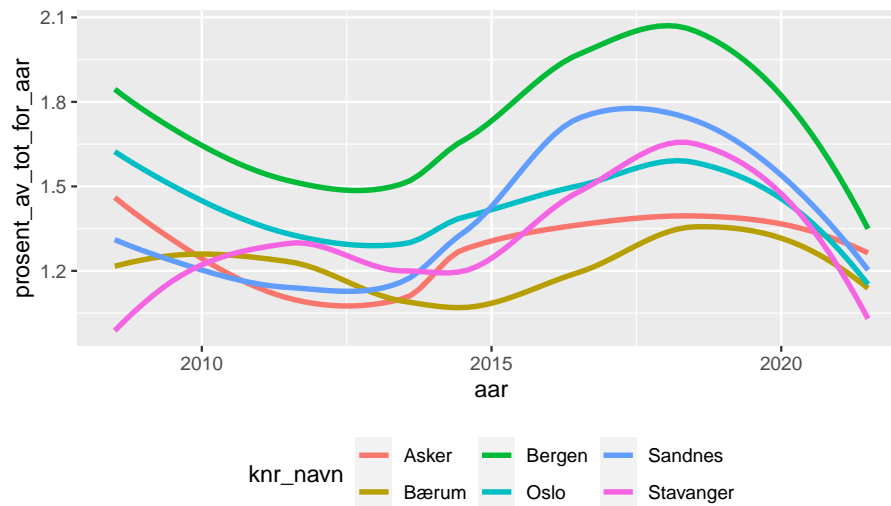
Utviklingen i konkurser i bygg- og anlegg aksjeselskap kan være interessant å se på for å se hvor en spesifikk bransje er mest motstandsdyktig mot konkurs.

Figur 13: Utvikling i andel konkurser for aksjeselskaper innen bygg- og anleggsvirksomhet.

Fra figur 13 ser man tydelig at Oslo har høyest andel konkursrater innenfor bygg- og anleggsbransjen. Den toppe ut på over 4% i 2016, i motsetning til noen av de andre fylkene som aldri er over 3% konkursrate innenfor bransjen. De resterende fylkene ligger stort sett jevnt på mellom 1,5 og 2,5%.

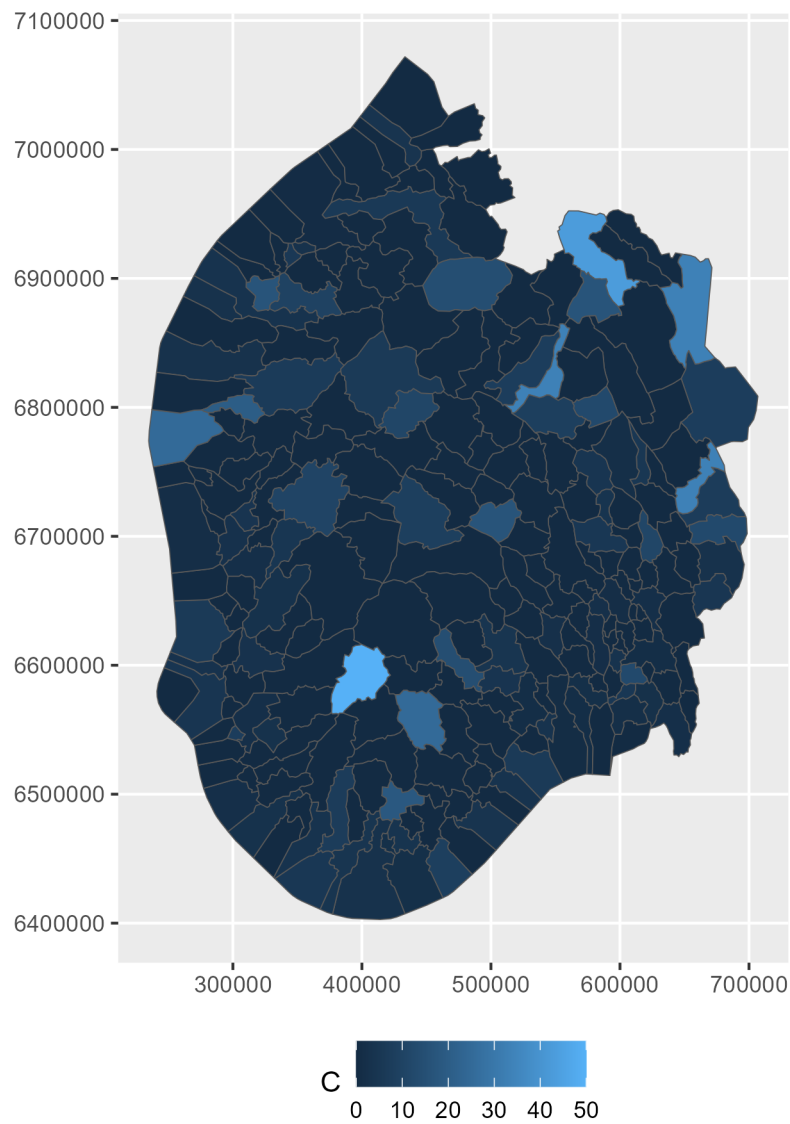
Viken følger også Oslo på en god andreplass, og er den av de andre fylkene som følger kurven til Oslo tettest. Trolig kan noe av grunnen til dette skyldes de høye boligprisene og kostnadene på Østlandet, kanskje primært Oslo og Viken, sammenlignet med resten av Sør-Norge.

Figur 14: Utvikling i andel konkurser for aksjeselskaper, prosentvis

Dette er kanskje en av de mer spennende figurene. Dataen her tar hensyn til prosentvis total konkurstrate innenfor alle aksjeselskap registrert i kommunen. Her sammenlignes 3 av de største kommunene på Østlandet mot de 3 største på Vestlandet. Som illustrert ovenfor så ser man at Bergen har desidert høyest prosentvis konkursandel. Det er en stigende trend for alle 6 nevnte kommuner fra 2012 og utvoer. Kommunene på Vestlandet, Bergen, Sandnes og Stavanger har en ganske bratt stigende konkurstrend fra 2014 og utover til den avtar i 2017 og utover i 2018. I motsetning ser det ikke ut til at Asker, Bærum og Oslo hadde en like stigende trend for konkurser i tiden etter oljekrisen, noe som kan tolkes som at de ikke ble like mye påvirket som kommunene på Vestlandet. Samtidig hadde vestlandskommunene en noe bratter avtagning fra 2017/18 og utover, der østlandskommunene hadde en noe flatere utvikling.

11.2.1 Kart

Figur 15: Andel konkurser i industrien

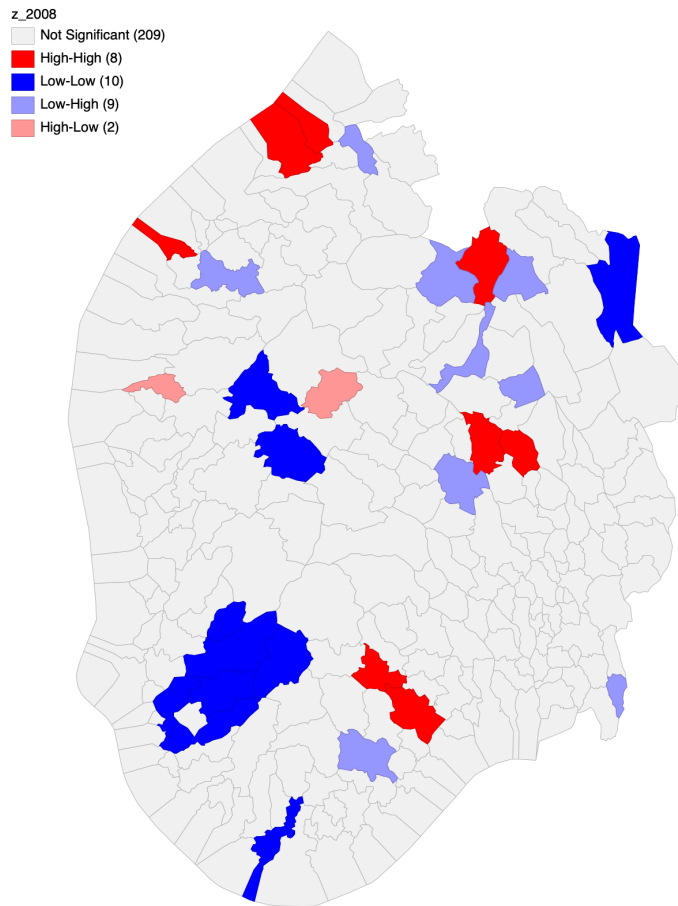
Fra kartet illustrert som ovenfor ser man at det generelt er et lavt antall konkurser i industrien langs kysten og på østlandet. Det er kanskje bare to kommuner som skiller seg markant ut, og de ligger i innlandet og sentral-norge

akkurat dette året. Det var ikke store endringer eller markante utslag å finne på noen av disse kartene. Det var tydelig at det generelt var et lavt antall konkurser i industrien langs kysten og på østlandet, og lite fargeforskjell mellom nærliggende kommuner.

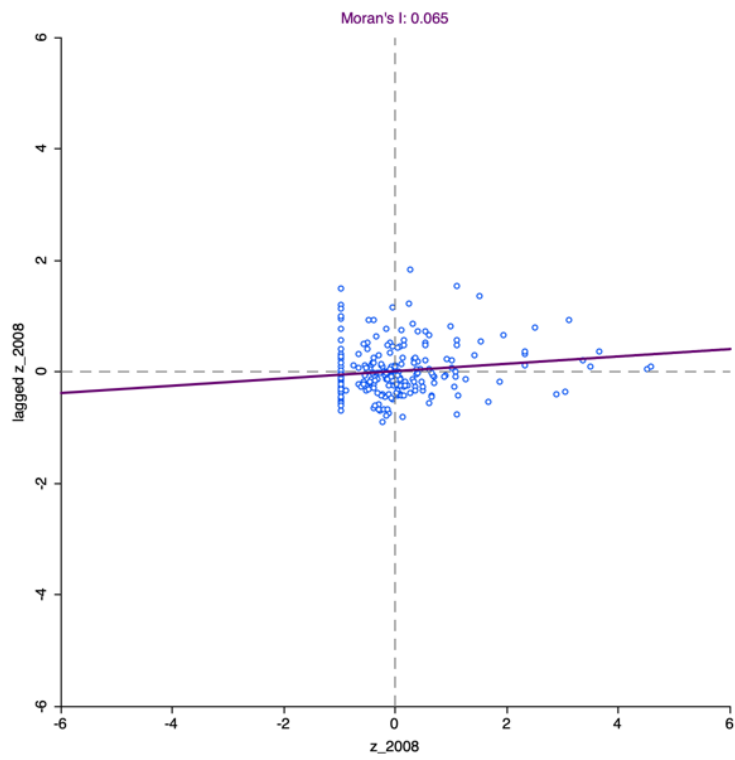
11.2.2 Moran's I Konkurser, Andel Kom

Moran's I-test er et statistisk mål som benyttes for å måle den romlige korrelasjonen av data. Denne metoden gir et numerisk mål for hvor lik dataene er i nærliggende områder sammenlignet med data fra hele datasettet. Moran's I-test kan være nyttig for å identifisere romlig avhengighet og klynger i geografiske data, samt for å teste nullhypotesen om romlig uavhengighet (Anselin, 1995).

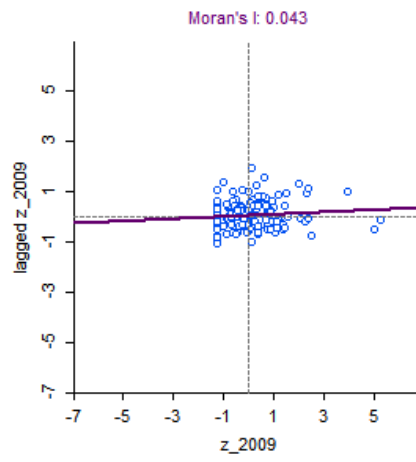
Moran's I-verdi varierer mellom -1 og 1, der en positiv verdi indikerer at nærliggende observasjoner har lignende verdier (positiv romlig autokorrelasjon), en negativ verdi indikerer at nærliggende observasjoner har ulike verdier (negativ romlig autokorrelasjon), og en verdi nær null antyder at det ikke er noen romlig avhengighet (Anselin, 1995). For å bestemme om Moran's I-verdi er signifikant, kan det utføres en hypotesetest, som sammenligner den observerte Moran's I-verdien med en forventet verdi under nullhypotesen om romlig uavhengighet.

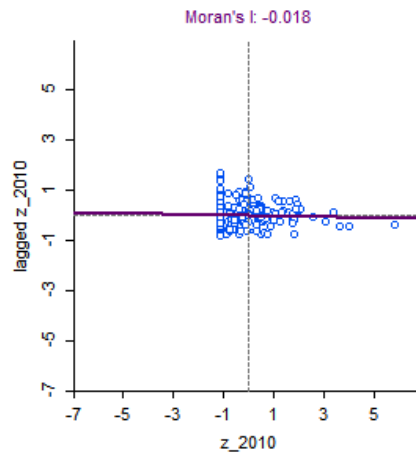
Figur 16: Morans LISA kart

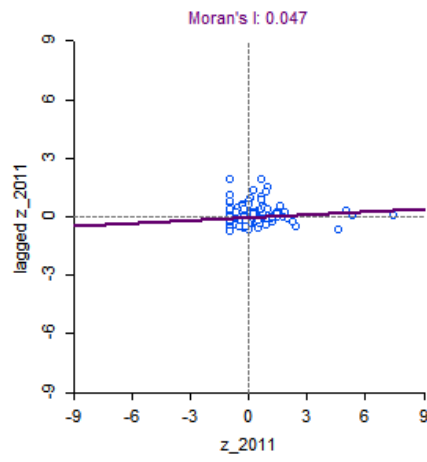
Figur 17: Lokal Morans I for konkursandeler i Sør-Norge i 2008. Andelene er for totalt antall konkurser, dvs. ikke splittet på hovednæringer.

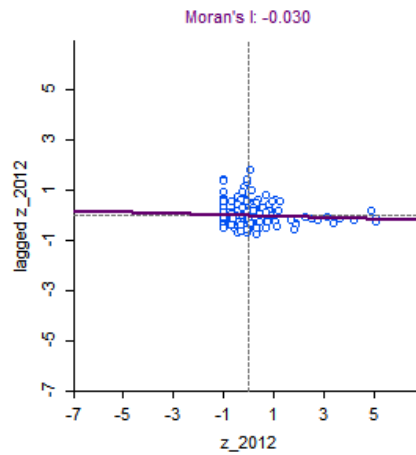
Figur 18: Lokal Morans I for konkursandeler i Sør-Norge i 2009. Andelene er for totalt antall konkurser, dvs. ikke splittet på hovednæringer.

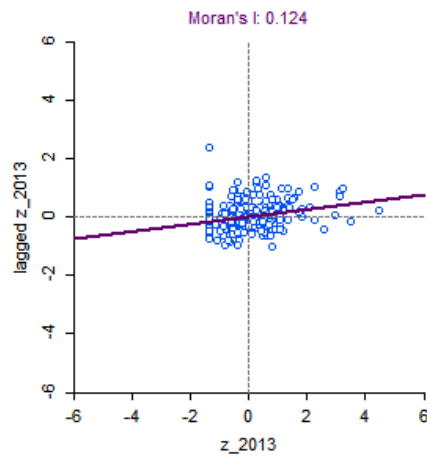
Figur 19: Lokal Morans I for konkursandeler i Sør-Norge i 2010. Andelene er for totalt antall konkurser, dvs. ikke splittet på hovednæringer.

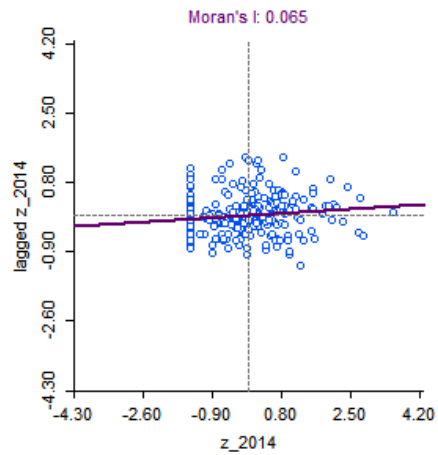
Figur 20: Lokal Morans I for konkursandeler i Sør-Norge i 2011. Andelene er for totalt antall konkurser, dvs. ikke splittet på hovednæringer.

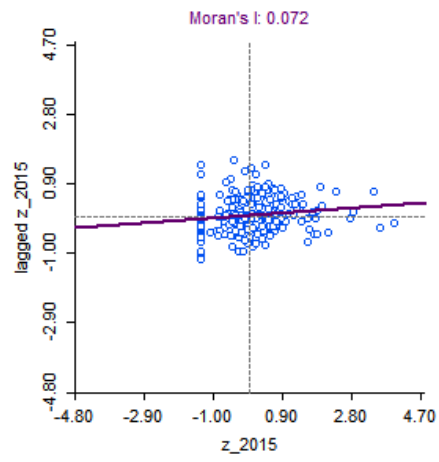
Figur 21: Lokal Morans I for konkursandeler i Sør-Norge i 2012. Andelene er for totalt antall konkurser, dvs. ikke splittet på hovednæringer.

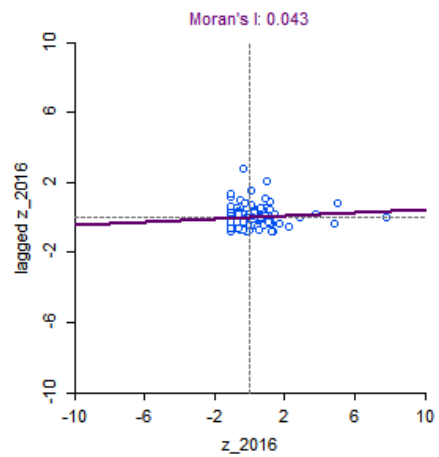
Figur 22: Lokal Morans I for konkursandeler i Sør-Norge i 2013. Andelene er for totalt antall konkurser, dvs. ikke splittet på hovednæringer.

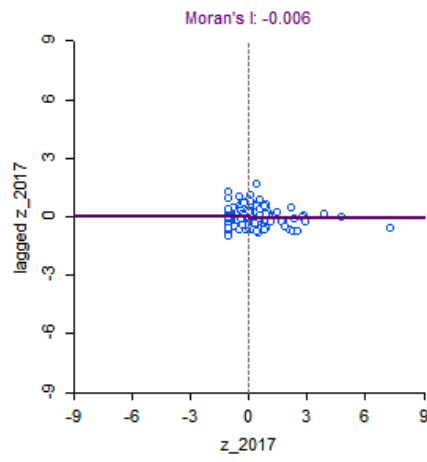
Figur 23: Lokal Morans I for konkursandeler i Sør-Norge i 2014. Andelene er for totalt antall konkurser, dvs. ikke splittet på hovednæringer.

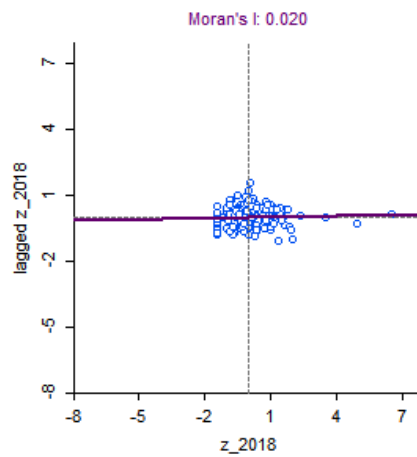
Figur 24: Lokal Morans I for konkursandeler i Sør-Norge i 2015. Andelene er for totalt antall konkurser, dvs. ikke splittet på hovednæringer.

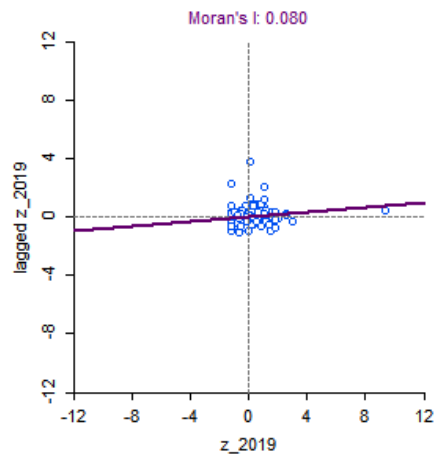
Figur 25: Lokal Morans I for konkursandeler i Sør-Norge i 2016. Andelene er for totalt antall konkurser, dvs. ikke splittet på hovednæringer.

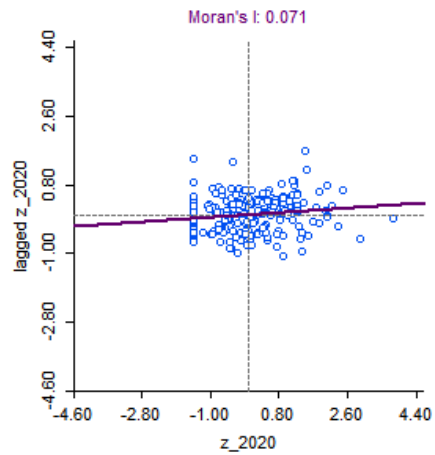
Figur 26: Lokal Morans I for konkursandeler i Sør-Norge i 2017. Andelene er for totalt antall konkurser, dvs. ikke splittet på hovednæringer.

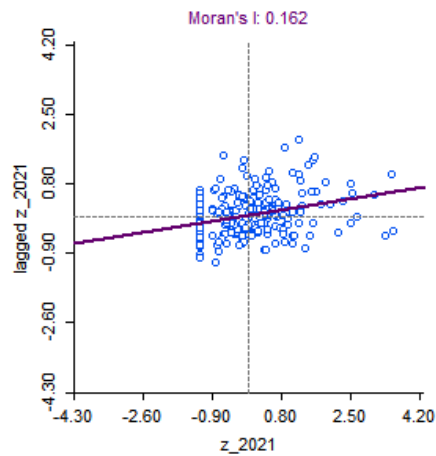
Figur 27: Lokal Morans I for konkursandeler i Sør-Norge i 2018. Andelene er for totalt antall konkurser, dvs. ikke splittet på hovednæringer.

Figur 28: Lokal Morans I for konkursandeler i Sør-Norge i 2019. Andelene er for totalt antall konkurser, dvs. ikke splittet på hovednæringer.

Figur 29: Lokal Morans I for konkursandeler i Sør-Norge i 2020. Andelene er for totalt antall konkurser, dvs. ikke splittet på hovednæringer.

Figur 30: Lokal Morans I for konkursandeler i Sør-Norge i 2021. Andelene er for totalt antall konkurser, dvs. ikke splittet på hovednæringer.

Lokal Morans I for konkursandeler i Sør-Norge i 2019. Andelene er for totalt antall konkurser, dvs. ikke splittet på hovednæringer.

Som man ser fra figur 16, kartet fra 2008, så er ikke Moran's I signifikant i veldig mange kommuner (209), noe som utgjør 87.82% av kommunene i datasettet ($209 / 238 * 100 = 87.82$). Dette var gjennomgående for de fleste år frem mot år 2021. Mye ikke signifikans, og en gjentakende trend at det ikke var noe særlig signifikans.

En signifikant Moran's I indikerer at det er form for mønster i den romlige fordelingen, ved clustering der vi har høye/positive verdier av Moran's I, noe som vil si at lignende verdier er nærme hverandre. Negative og lave verdier som kalles dispersjon, tilsier at forskjellige verdier er nærmere hverandre. Vi har her noen med både høy og lav autokorrelasjon, fleste parten av disse ligger inn i landet, og det er trolig at siden det er et så lavt antall at det vil være lokale forhold i det spesifikke år som har utgjort særlig forskjell mot omkringliggende kommuner.

Som nevnt er Moran's I ikke signifikant i de fleste kommunene, noe som antyder at det ikke er noen klare mønster av romlig autokorrelasjon. Dette beviser at

antall konkurser nødvendigvis ikke viser noen tendens til å være lik eller ulik verdier for konkurser i nærliggende lokasjoner.

11.3 Shift-share analyse

Shift-share analyse er en metode som brukes for å forstå regionale økonomiske endringer og vekstdynamikker. Denne analysen søker å dele veksten i en region i tre elementer: nasjonale, sektorielle og regionale effekter (Barff & Knight, 1988). Hovedmålet er å identifisere om endringer i en regions økonomiske aktivitet skyldes generelle nasjonale trender, endringer innenfor bestemte sektorer, eller spesifikke regionale forhold og konkurransefordeler (Isserman, 1977).

Nasjonal effekt, også kalt “proporsjonalt endringselement”, representerer den delen av regionens vekst som kan tilskrives den generelle økonomiske veksten i landet (Esteban-Marquillas, 1972). Dette elementet angir hvor mye en region ville ha vokst dersom den hadde fulgt nasjonale trender. Sektoreffekt, også kjent som “industriell blandings effekt”, viser veksten som kan tilskrives endringer i sammensetningen av ulike næringer i regionen (Dunn, 1960). Dette elementet angir hvor mye veksten i en region er drevet av en overvekt av næringer som vokser raskere enn gjennomsnittet. Til slutt, regionale effekter, også kalt “konkurransoeffekter” eller “differensiell skifteffekt”, måler veksten som kan tilskrives regionens unike forhold og konkurransefortrinn (Richardson, 1975).

Shift-share analyse har blitt mye brukt i regionaløkonomiske studier for å vurdere regionenes relative økonomiske prestasjoner og identifisere drivkreftene bak dem (Haynes & Dignan, 1997). Metoden kan gi nyttige innsikter for politikktutforming, ved å hjelpe beslutningstakere med å forstå de faktorene som påvirker regionenes økonomiske utvikling og velge passende tiltak for å styrke deres konkurransevne og vekstpotensial (Fingleton & McCombie, 1998). Ved å utføre en shift-share-analyse kan man identifisere styrker og svakheter i regionenes økonomiske ytelse, og få innsikt i hvilke sektorer som er drivere for vekst og hvilke som underpresterer sammenlignet med nasjonale trender.

Vekst i regionen: $\Delta ER = ER_{t1} - ER_{t0}$, hvor ER_{t1} er sysselsettingen eller produksjonen i regionen på slutten av tidsperioden ($t1$), og ER_{t0} er sysselsettingen eller produksjonen i regionen på begynnelsen av tidsperioden ($t0$).

Vekst på nasjonalt nivå: $\Delta EN = EN_{t1} - EN_{t0}$, hvor EN_{t1} er sysselsettingen eller produksjonen på nasjonalt nivå på slutten av tidsperioden ($t1$), og EN_{t0} er sysselsettingen eller produksjonen på nasjonalt nivå på begynnelsen av tidsperioden ($t0$).

Nasjonal vekstkomponent (National Share): $NS = ER_{t0} * (\Delta EN / EN_{t0})$

Industriell miks-komponent (Industrial Mix): $IM = \Sigma [(EiR_{t0} / ER_{t0}) * (\Delta EiN / EN_{t0})]$, hvor EiR_{t0} er sysselsettingen eller produksjonen i sektor i for regionen på begynnelsen av tidsperioden ($t0$), og ΔEiN er veksten i sysselsetting eller produksjon i sektor i på nasjonalt nivå.

Regional konkurransevnekomponent (Regional Shift): $RS = \Delta ER - NS - IM$

Med disse formlene kan man beregne de tre hovedkomponentene i en shift-share-analyse. Nasjonal vekstkomponent (NS) representerer den forventede veksten i regionen basert på nasjonale trender, industriell miks-komponent (IM) viser veksten som skyldes regionens sektorsammensetning, og regional konkurransevnekomponent (RS) fanger opp regionens relative evne til å skape vekst innenfor sektorene.

Norges økonomiske hovedsentrum finner vi i de gamle fylkene Oslo, Østfold, Akershus, Buskerud, Rogaland, Hordaland, og Sogn og Fjordane. Over 60 prosent av landets verdiskapning finner sted i disse fylkene (Regjeringen, 2018)

Denne geografiske konsentrasjonen gjenspeiler hovedsakelig befolkningstettheten og arbeidsmarkedet i disse områdene. Imidlertid er også næringsstrukturen i disse fylkene preget av høy produktivitet, slik det kommer til uttrykk gjennom bruttoprodukt per sysselsatt. Mye verdifull aktivitet, selv om ikke antall sysselsatte er veldig høyt, eksempelvis Sogn og Fjordane.

Hvis vi ser på fylkenes næringsspesialisering, kommer basisnæringene frem som spesielt betydningsfulle. Hedmark og Oppland, samt kystfylkene fra Hordaland, Sogn og Fjordane og nordover, har et særlig fokus på primærnæringer. Industriell virksomhet, inkludert olje- og gassnæring, er sterkt representert i Agderfylkene og langs kysten opp til og med Møre og Romsdal. I Rogaland utgjør olje- og gassnæringen nær en fjerdedel av total verdiskapning. Når det kommer til privat tjenesteyting, er Oslo en enerådende aktør, særlig innen kunnskapsintensive forretningsmessige tjenester (Regjeringen, 2018).

Ferske tall indikerer at Norges regioner rangeres i toppen i Europa når det kommer til innovasjon og tilpasningsevne (Regjeringen 2018). Nå klassifiserer Regional Innovation Scoreboard alle norske regioner som enten fremstående eller solide innovatører. I European Cluster Panorama rangeres Oslo/Akershus som nummer 1 blant regionale hotspots innen nye og voksende næringer.

11.4 Overlevelsesrate nyetablerte foretak

Tabell 3: Regionale nyetableringer sin overlevelsesdyktighet i Norge, delt inn etter fylker for år 2001, 2008-2019. Fylkene er Oslo (03), Viken (30), Rogaland (11), Møre og Romsdal (15), Innlandet (34), Vestfold og Telemark (38), Agder (42), Vestland (46)

Overlevelse	03	11	15	30	34	38	42	46
Overlevd 1 år	4,037	1,590	878	4,558	1,361	1,667	1,109	2,127
Ikke overlevd 1 år	3,453	1,010	429	3,140	742	957	668	1,319
Overlevd 2 år	3,356	1,306	745	3,916	1,158	1,415	963	1,868
Ikke overlevd 2 år	4,327	1,331	574	3,981	979	1,241	839	1,679
Overlevd 3 år	2,827	1,166	660	3,327	998	1,234	851	1,671
Ikke overlevd 3 år	4,912	1,495	678	4,605	1,150	1,440	966	1,912

Tabell 3: Regionale nyetableringer sin overlevelsesdyktighet i Norge, delt inn etter fylker for år 2001, 2008-2019. Fylkene er Oslo (03), Viken (30), Rogaland (11), Møre og Romsdal (15), Innlandet (34), Vestfold og Telemark (38), Agder (42), Vestland (46)

Overlevelse	03	11	15	30	34	38	42	46
Overlevd 4 år	2,380	1,007	565	2,865	882	1,065	725	1,438
Ikke overlevd 4 år	5,371	1,654	774	5,083	1,270	1,604	1,097	2,137
Overlevd 5 år	2,050	881	484	2,513	793	929	635	1,297
Ikke overlevd 5 år	5,753	1,797	861	5,476	1,373	1,757	1,202	2,308

Overlevelse	03	11	15	30	34	38	42	46
Overlevd 1 år	4,326	2,079	974	5,165	1,330	1,789	1,492	2,732
Ikke overlevd 1 år	4,867	1,667	751	4,821	1,090	1,600	1,144	2,174
Overlevd 2 år	3,717	1,813	899	4,565	1,194	1,633	1,332	2,469
Ikke overlevd 2 år	5,741	1,991	873	5,668	1,277	1,860	1,373	2,587
Overlevd 3 år	3,068	1,536	774	3,792	1,003	1,397	1,118	2,113
Ikke overlevd 3 år	6,423	2,303	1,015	6,485	1,468	2,115	1,598	2,973
Overlevd 4 år	2,679	1,362	680	3,278	888	1,210	997	1,861
Ikke overlevd 4 år	6,857	2,495	1,104	7,037	1,597	2,298	1,726	3,245
Overlevd 5 år	2,335	1,190	589	2,848	785	1,066	862	1,639
Ikke overlevd 5 år	7,251	2,686	1,211	7,504	1,714	2,466	1,877	3,493

Overlevelse	03	11	15	30	34	38	42	46
Overlevd 1 år	3,881	1,654	860	4,621	1,202	1,583	1,186	2,343
Ikke overlevd 1 år	4,523	1,400	664	4,563	953	1,529	932	2,086
Overlevd 2 år	3,502	1,470	771	4,236	1,109	1,426	1,078	2,155
Ikke overlevd 2 år	5,276	1,684	806	5,330	1,123	1,795	1,130	2,474
Overlevd 3 år	2,906	1,243	672	3,509	955	1,205	917	1,834
Ikke overlevd 3 år	5,886	1,922	903	6,054	1,286	2,032	1,301	2,790
Overlevd 4 år	2,468	1,083	586	2,965	832	996	770	1,591
Ikke overlevd 4 år	6,347	2,079	994	6,625	1,403	2,242	1,443	3,046
Overlevd 5 år	2,122	952	509	2,525	745	873	666	1,366
Ikke overlevd 5 år	6,750	2,232	1,084	7,115	1,509	2,383	1,564	3,301

Overlevelse	03	11	15	30	34	38	42	46
Overlevd 1 år	4,325	1,801	953	5,278	1,329	1,681	1,297	2,347
Ikke overlevd 1 år	5,014	1,701	803	4,885	1,093	1,544	1,142	2,284
Overlevd 2 år	3,915	1,645	885	4,719	1,189	1,505	1,184	2,165
Ikke overlevd 2 år	5,820	1,974	944	5,809	1,294	1,823	1,324	2,643
Overlevd 3 år	3,179	1,375	744	3,943	1,017	1,252	1,001	1,825
Ikke overlevd 3 år	6,552	2,243	1,077	6,593	1,464	2,082	1,505	2,975
Overlevd 4 år	2,666	1,175	641	3,276	901	1,073	865	1,578

Overlevelse	03	11	15	30	34	38	42	46
Ikke overlevd 4 år	7,075	2,445	1,192	7,257	1,591	2,258	1,649	3,226
Overlevd 5 år	2,296	1,035	555	2,885	794	941	750	1,399
Ikke overlevd 5 år	7,522	2,612	1,283	7,730	1,714	2,415	1,780	3,448

Overlevelse	03	11	15	30	34	38	42	46
Overlevd 1 år	4,565	1,791	887	5,229	1,246	1,751	1,353	2,362
Ikke overlevd 1 år	5,366	1,721	783	4,963	1,088	1,683	1,118	2,437
Overlevd 2 år	4,072	1,655	800	4,684	1,153	1,581	1,236	2,210
Ikke overlevd 2 år	6,206	1,974	901	5,840	1,268	1,959	1,318	2,768
Overlevd 3 år	3,309	1,370	692	3,877	979	1,322	1,063	1,879
Ikke overlevd 3 år	6,952	2,259	1,024	6,655	1,431	2,212	1,502	3,099
Overlevd 4 år	2,811	1,168	606	3,309	873	1,174	925	1,635
Ikke overlevd 4 år	7,495	2,473	1,107	7,251	1,550	2,377	1,639	3,369
Overlevd 5 år	2,433	994	525	2,856	768	1,019	812	1,437
Ikke overlevd 5 år	7,944	2,665	1,202	7,759	1,672	2,550	1,773	3,593

Overlevelse	03	11	15	30	34	38	42	46
Overlevd 1 år	5,014	2,091	1,051	6,079	1,611	1,984	1,448	2,652
Ikke overlevd 1 år	5,622	1,797	798	5,103	1,136	1,693	1,088	2,405

Overlevelse	03	11	15	30	34	38	42	46
Overlevd 2 år	4,525	1,887	985	5,548	1,440	1,815	1,349	2,489
Ikke overlevd 2 år	6,496	2,121	929	6,003	1,370	1,964	1,294	2,758
Overlevd 3 år	3,769	1,614	855	4,659	1,245	1,528	1,147	2,107
Ikke overlevd 3 år	7,283	2,393	1,059	6,902	1,578	2,254	1,505	3,140
Overlevd 4 år	3,228	1,410	767	3,990	1,107	1,322	1,003	1,813
Ikke overlevd 4 år	7,859	2,619	1,155	7,607	1,719	2,466	1,658	3,455
Overlevd 5 år	2,797	1,216	675	3,491	985	1,170	889	1,586
Ikke overlevd 5 år	8,359	2,838	1,260	8,178	1,860	2,641	1,786	3,717
Overlevelse	03	11	15	30	34	38	42	46
Overlevd 1 år	4,922	1,919	1,007	5,936	1,533	1,930	1,378	2,630
Ikke overlevd 1 år	5,737	1,818	844	5,327	1,295	1,630	1,218	2,571
Overlevd 2 år	4,628	1,831	944	5,491	1,428	1,797	1,328	2,512
Ikke overlevd 2 år	6,571	2,095	976	6,234	1,516	1,919	1,388	2,987
Overlevd 3 år	3,760	1,503	813	4,567	1,212	1,503	1,114	2,034
Ikke overlevd 3 år	7,458	2,432	1,121	7,181	1,733	2,212	1,606	3,461
Overlevd 4 år	3,164	1,252	717	3,858	1,065	1,305	989	1,773
Ikke overlevd 4 år	8,084	2,689	1,224	7,909	1,882	2,413	1,736	3,732
Overlevd 5 år	2,755	1,092	627	3,371	955	1,142	852	1,583

Overlevelse	03	11	15	30	34	38	42	46
Ikke overlevd 5 år	8,561	2,877	1,324	8,474	2,014	2,602	1,894	3,968
Overlevelse	03	11	15	30	34	38	42	46
Overlevd 1 år	5,401	2,135	956	6,071	1,555	1,999	1,472	2,828
Ikke overlevd 1 år	6,219	2,065	879	5,654	1,315	1,907	1,270	2,749
Overlevd 2 år	4,772	1,914	859	5,389	1,397	1,781	1,323	2,509
Ikke overlevd 2 år	7,285	2,444	1,029	6,728	1,572	2,254	1,502	3,281
Overlevd 3 år	3,919	1,582	722	4,512	1,194	1,512	1,125	2,094
Ikke overlevd 3 år	8,163	2,778	1,171	7,626	1,770	2,529	1,698	3,699
Overlevd 4 år	3,347	1,371	635	3,863	1,070	1,307	996	1,799
Ikke overlevd 4 år	8,759	3,005	1,266	8,299	1,916	2,744	1,838	4,011
Overlevd 5 år	2,977	1,200	557	3,410	949	1,166	882	1,608
Ikke overlevd 5 år	9,218	3,203	1,352	8,825	2,050	2,912	1,971	4,242
Overlevelse	03	11	15	30	34	38	42	46
Overlevd 1 år	5,332	2,096	1,037	6,319	1,535	2,013	1,496	2,872
Ikke overlevd 1 år	6,796	2,343	1,013	6,361	1,419	1,983	1,484	3,157
Overlevd 2 år	4,705	1,859	944	5,619	1,400	1,807	1,331	2,585
Ikke overlevd 2 år	7,857	2,740	1,169	7,455	1,642	2,321	1,734	3,659

Overlevelse	03	11	15	30	34	38	42	46
Overlevd 3 år	3,909	1,542	782	4,707	1,214	1,516	1,133	2,148
Ikke overlevd 3 år	8,685	3,056	1,325	8,380	1,834	2,613	1,940	4,083
Overlevd 4 år	3,309	1,357	691	4,033	1,078	1,351	969	1,883
Ikke overlevd 4 år	9,305	3,258	1,428	9,077	1,989	2,788	2,104	4,380
Overlevd 5 år	2,918	1,218	605	3,567	931	1,202	866	1,673
Ikke overlevd 5 år	9,779	3,420	1,526	9,626	2,148	2,959	2,227	4,638
Overlevelse	03	11	15	30	34	38	42	46
Overlevd 1 år	5,319	2,350	1,085	6,235	1,526	1,988	1,567	2,883
Ikke overlevd 1 år	7,027	2,601	1,046	6,647	1,488	2,189	1,627	3,397
Overlevd 2 år	4,912	2,131	1,008	5,603	1,375	1,825	1,425	2,686
Ikke overlevd 2 år	8,017	3,016	1,207	7,737	1,728	2,505	1,898	3,840
Overlevd 3 år	4,043	1,778	845	4,618	1,196	1,518	1,189	2,290
Ikke overlevd 3 år	8,892	3,383	1,363	8,711	1,928	2,810	2,132	4,237
Overlevd 4 år	3,522	1,559	739	4,019	1,040	1,338	1,052	2,034
Ikke overlevd 4 år	9,549	3,639	1,497	9,453	2,110	3,027	2,300	4,548
Overlevd 5 år	0	0	0	0	0	0	0	0
Ikke overlevd 5 år	0	0	0	0	0	0	0	0

Overlevelse	03	11	15	30	34	38	42	46
Overlevd 1 år	5,620	2,409	984	6,210	1,509	2,130	1,483	3,000
Ikke overlevd 1 år	7,288	2,749	1,078	6,863	1,588	2,211	1,643	3,328
Overlevd 2 år	5,192	2,212	925	5,688	1,427	1,986	1,387	2,848
Ikke overlevd 2 år	8,343	3,163	1,223	7,939	1,807	2,521	1,857	3,793
Overlevd 3 år	4,316	1,882	801	4,810	1,231	1,706	1,205	2,428
Ikke overlevd 3 år	9,366	3,548	1,368	8,935	2,030	2,845	2,077	4,278
Overlevd 4 år	0	0	0	0	0	0	0	0
Ikke overlevd 4 år	0	0	0	0	0	0	0	0
Overlevd 5 år	0	0	0	0	0	0	0	0
Ikke overlevd 5 år	0	0	0	0	0	0	0	0

Overlevelse	03	11	15	30	34	38	42	46
Overlevd 1 år	5,554	2,105	1,119	6,259	1,583	2,106	1,559	2,934
Ikke overlevd 1 år	6,817	2,344	1,111	6,435	1,540	2,149	1,573	3,165
Overlevd 2 år	5,323	1,998	1,072	5,905	1,504	2,041	1,496	2,863
Ikke overlevd 2 år	7,891	2,698	1,293	7,555	1,804	2,484	1,829	3,654
Overlevd 3 år	0	0	0	0	0	0	0	0
Ikke overlevd 3 år	0	0	0	0	0	0	0	0
Overlevd 4 år	0	0	0	0	0	0	0	0

Overlevelse	03	11	15	30	34	38	42	46
Ikke overlevd 4 år	0	0	0	0	0	0	0	0
Overlevd 5 år	0	0	0	0	0	0	0	0
Ikke overlevd 5 år	0	0	0	0	0	0	0	0
Overlevelse	03	11	15	30	34	38	42	46
Overlevd 1 år	5,937	2,139	1,110	6,882	1,691	2,204	1,679	3,040
Ikke overlevd 1 år	8,385	2,844	1,284	7,985	1,779	2,665	1,927	3,861
Overlevd 2 år	0	0	0	0	0	0	0	0
Ikke overlevd 2 år	0	0	0	0	0	0	0	0
Overlevd 3 år	0	0	0	0	0	0	0	0
Ikke overlevd 3 år	0	0	0	0	0	0	0	0
Overlevd 4 år	0	0	0	0	0	0	0	0
Ikke overlevd 4 år	0	0	0	0	0	0	0	0
Overlevd 5 år	0	0	0	0	0	0	0	0
Ikke overlevd 5 år	0	0	0	0	0	0	0	0

Tabell 3 viser regionale nyetableringer sin overlevelsesdyktighet i offentlig og privat sektor i Norge, delt inn etter fylker og år fra 2001 i første tabell, også videre fra 2008 til 2019 i de påfølgende. Statistikkvariabelen er målt i antall foretak.

For å tolke dataene i denne tabellen, kan man se på endringer i nyetableringer over tid og sammenligne nyetableringenes overlevelsesrate mellom fylker og

regioner. Dette gir et innblikk i utviklingen og kan bidra til å identifisere trender, vekstområder og utfordringer i de ulike fylkene og sektorene.

Sammenligning av nyetableringers overlevelsesrate mellom ulike fylker kan også gi innsikt i regionale forskjeller og mulige faktorer som påvirker disse forskjellene.

Det er viktig å merke seg at disse tabellene gir en overordnet oversikt over nyetableringene i fylkene, og man bør utforske mer detaljerte datakilder og statistikker for å få en dypere forståelse av årsakene bak endringene og deres innvirkning på den lokale økonomien og arbeidsmarkedet.

For hvert år blir selskapene delt inn i to kategorier: de som overlevde og de som ikke overlevde, etter 1, 2, 3, 4 og 5 år. Ser man på dataene som viser overlevelsesrater for nyetablerte selskaper i Norge i perioden 2008-2019, kan man konkludere med at overlevelsesraten synker over tid. For hvert år som går, er det færre selskaper som overlever. Dette er en forventet trend, ettersom det er mer sannsynlig at selskaper vil mislykkes jo lenger tid som går. For eksempel, fra 2008-kullet overlevde 19 887 selskaper det første året, mens kun 11 314 overlevde i fem år.

For hvert år som går, er det flere selskaper som ikke overlever, og sjangsen for konkurs øker. Dette kan indikere at konkurransen blir stadig tøffere og at det er vanskeligere for selskaper å overleve i markedet. For eksempel, fra 2008-kullet mislyktes 18 114 selskaper det første året, mens 28 202 hadde mislyktes etter fem år, av en total på 38 001 som utgangspunkt i 2005.

Antallet nyetablerte selskaper øker over tid. Sammenlignet med tidligere år, er det generelt en økning i antall nyetablerte selskaper. Dette kan tyde på at det er flere entreprenører og et mer dynamisk næringsliv i Norge. For eksempel, i 2008 var det 38 001 nyetablerte selskaper, mens det i 2019 var 55 412.

Det er noen fluktuasjoner i overlevelsesratene over tid, spesielt i perioden rundt finanskrisen (2008-2009). Disse fluktuasjonene kan skyldes økonomiske forhold som påvirker selskapenes overlevelsesmuligheter. Oljekrisen vises ikke like tydelig på disse nasjonale tallene for overlevelsesrate på nystartede bedrifter.

Ved å analysere tabellen og sammenligne den med konjunkturedringer skapt av finanskrisen (2008-2009) og oljekrisen (2014), kan vi trekke følgende konklusjon. Overlevelsesraten synker over tid.

Det er viktig å skille mellom overlevelse av eksisterende selskaper og overlevelse av nyetablerte selskaper. Sammenfattet viser tabellen at overlevelsesraten for nyetablerte selskaper i Norge synker over tid, og at antallet selskaper som ikke overlever øker. Dette antyder at konkurransen er tøffere, og at det er vanskeligere for selskaper å overleve i markedet. Samtidig er det en økning i antall nyetablerte selskaper, noe som kan tyde på et mer dynamisk og voksende næringsliv.

12 Resultater

Man ser at konkursratene øker noe etter finanskrisen i de fleste fylker, og at alle fylker bortsett fra Rogaland og Hordaland har minst et av sine to verste år hva gjelder konkurser etter finanskrisen. Østlandet hadde sine verste år konkursmessig i 2009 og 2010. Noe som kan tolkes dit at østlandet ble mer påvirket av finanskrisen enn Vestlandet eksempelvis. Vestlandet hadde sine verste år konkursmessig i 2016-2018. Her er det rimelig å anta at det har tatt noe tid før næringene som er knyttet til olje- og offshorenæringen har blitt påvirket. Oljeprisen lå veldig lavt i denne perioden fra 2014 til og med sent 2017.

Noe regionale variasjoner var det når det gjaldt konkurser, de er variert geografisk og tydelig at de to forskjellige krisene som er analysert har hatt forskjellig påvirkning på konkurser på øst- og vestlandet. Endringene har stort sett forekommt ved, og i etterkant av både finanskrisen og oljekrisen.

Moran's I er ikke signifikant i de fleste kommunene, noe som antyder at det ikke er noen klare mønster av romlig autokorrelasjon. Dette beviser at antall konkurser nødvendigvis ikke viser noen tendens til å være lik eller ulik verdier for konkurser i nærliggende lokasjoner. Noe som kan indikere at økonomien under ett påvirkes ganske likt på tvers av regioner. De varierer lite geografisk, noen tendenser til likheter og ulikheter mellom nærliggende kommuner. Men man vil

ikke kunne si at de ulike krisene reflekteres i regionale variasjoner, det er i så fall på veldig lokalt nivå.

Overlevelsesraten til nyoppstartede selskaper i Norge synker over tid, og antallet selskaper som ikke klarer seg er økende over tid. Samtidig er det en økning i antall etablerte selskaper, noe som er et sunnhetstegn for norsk næringsliv og oppstartsselskaper.

13 Konklusjon

Masteroppgaven gir en omfattende undersøkelse av Norges økonomiske struktur og konjunkturutvikling på regionalt nivå. Analysen peker på de gamle fylkene Oslo, Østfold, Akershus, Buskerud, Rogaland, Hordaland og Sogn og Fjordane som Norges økonomiske hovedsentre.

Videre fremhever oppgaven at norske regioner er blant de ledende i Europa med hensyn til innovasjon og tilpasningsevne. Dette er en indikator på den robuste økonomiske strukturen i landet og dens evne til å tilpasse seg i møte med endringer og utfordringer. Noe som kommer frem ved at man har et økende antall selskaper, selv om overlevelsesraten til selskapene er synkende over tid.

Opgaven gir også et detaljert bilde av konkurshistorikken etter finanskrisen. Her viser dataene en nasjonal trend med et høyt antall konkurser rett etter krisen, en synkende trend frem mot 2014, etterfulgt av en økende konkurstrate frem mot 2018, som kan skyldes oljekrisen, før det igjen avtok. Det kommer tydelig frem at finanskrisen påvirket østlandet mer enn vestlandet. Og vice versa med oljekrisen, der gamle Hordaland og Rogaland ble mer påvirket enn resten av sør-Norge.

En viktig konklusjon fra studien er at det ikke er store regionale forskjeller i konjunkturutviklingen mellom de norske regionene i Sør-Norge, når det gjelder konkurser og oppstartsbedrifter. Dette antyder at de regionale økonomiene reagerer nogen lunde likt på nasjonale og globale økonomiske endringer. Selv om konkurstatene kunne tolkes til at det var noe geografisk forskjell relatert til hvordan de to krisene påvirket.

Til slutt kan man konkludere oppgaven med at Norges finans- og pengepolitikk fungerer jevnt over bra for hele landet. Dette understreker effektiviteten av Norges økonomiske finans- og pengepolitikk i å håndtere økonomiske svingninger og sikre stabilitet i hele landet, uavhengig av geografiske variasjoner.

14 Videre forskning

Siden denne studien har basert seg på ekstremt mange datapunkter og mye informasjon, kan det anbefales å gå dypere inn i materien på spesifikke områder. Eventuelt bredere og kunne inkludere hele Norge i samme studie, ikke bare sør for Trøndelag.

Man kunne analysert mer i dybden de Norske økonomiske hovedregionene. Hvorfor har nettopp disse regionene blitt økonomiske sentre? Hvordan har de lykkes med verdiskapning, og hva kan andre regioner ta med seg og lære fra de?

Det kan anbefales å se nærmere på hva det er som gjør norske regioner så innovative og tilpasningsdyktige.

En mer inngående analyse av konkurstrender kan gi viktig innsikt i hvordan økonomiske kriser påvirker ulike sektorer og størrelsen på bedrifter. Det kan også være interessant å undersøke hvorfor konkursraten økte igjen rundt 2018, og hvilke tiltak som bidro til å redusere den etter dette. Samt implikasjonene av konjunktorene som ble skapt av Covid-pandemien når tilstrekkelig med data eksisterer der.

Selv om denne studien ikke fant store regionale forskjeller i konjunkturutviklingen i Sør-Norge, kan det være nyttig å utføre en lignende studie for Nord-Norge og andre deler av landet. Kanskje kan de samme mønstrene observeres der. Eller er det regionale forskjeller som ikke ble fanget opp i denne studien, og kan ha blitt utelatt.

Mer belysning rundt hvordan Norges finans- og pengepolitikk konkret har bidratt til å håndtere økonomiske svingninger og sikre stabilitet. Videre vurdere om noen aspekter av politikken kan forbedres for å ytterligere fremme økonomisk stabilitet og vekst.

En fullverdig og gjennomført shift-share analyse vil også kunne bidra med bedre og flere perspektiv rundt de regionale økonomiske endringene.

15 Referanseliste

Aasnes, H. H., Enger, T. A., & Tveter, E. (2016). *The oil crisis – what crisis? An overview of the oil and gas sector in Norway after the oil price collapse in 2014*. Journal of Petroleum Science and Engineering, 146, 94-102.

Aghion, P., & Howitt, P. W. (2008). *The economics of growth*. MIT press.

Anselin, L. (1995). *Local indicators of spatial association—LISA*. Geographical analysis, 27(2), 93-115.

Barff, R., & Knight III, P. (1988). *Dynamic shift-share analysis*. Growth and Change, 19(2), 1-10.

Barro, R. J., Sala-i-Martin, X., Blanchard, O. J., & Hall, R. E. (1991). *Convergence across states and regions*. Brookings papers on economic activity, 107-182.

Bank for International Settlements. (2023) *Basel rammeverk*. Bank for International Settlements. Tilgjengelig fra: https://www.bis.org/basel_framework/index.htm?m=3%7C14%7C697 (Hentet 22. April 2023)

Bell, E., Bryman, A. & Harley, B. (2019). *Business Research Methods (4.utg)*. Oxford University press

Benedictow, A. og Johansen, P.R. (2005) *Prognoser for internasjonal økonomi - Står vi foran en amerikansk konjunkturavmatning?*, Økonomiske analyser, 24(2), s. 13-20.

Bernhardsen, T. (2006) *Den nøytale renten, Penger og kreditt*, 34(4), s. 208-220. Tilgjengelig fra: https://www.norges-bank.no/globalassets/upload/publikasjoner/penger_og_kreditt/2006-04/penger_og_kreditt_2006_4.pdf (Hentet: 13. April 2023).

Bjørnland, H. C., Larsen, V. H., & Maih, J. (2018). *Oil and macroeconomic (in) stability*. American Economic Journal: Macroeconomics, 10(4), 128-151.

Burns, A. F., & Mitchell, W. C. (1946). *The basic measures of cyclical behavior*. In Measuring Business Cycles (pp. 115-202). NBER.

Clarida, R., Gali, J., & Gertler, M. (1999). *The science of monetary policy: A New Keynesian perspective*. *Journal of Economic Literature*, 37(4), 1661-1707.
<https://doi.org/10.1257/jel.37.4.1661>

De Masi, M. P. (1997). *IMF estimates of potential output: theory and practice*. International Monetary Fund.

Det internasjonale pengefondet. (2021). *World Economic Outlook, april 2021: Managing divergent Recoveries*. International Monetary Fund

Dunn, E. S. (1960). *A statistical and analytical technique for regional analysis*. *Papers and Proceedings of the Regional Science Association*, 6, 97-112.

Duranton, G., & Puga, D. (2001). *Nursery cities: Urban diversity, process innovation, and the life cycle of products*. *American Economic Review*, 91(5), 1454-1477.

Dørum, Ø. 2019. *Global and Domestic Outlook and Challenges*. FIE403 Business Cycle Analysis. Tilgjengelig fra: <http://canvas.nhh.no/> (Hentet: 22. April 2023).

Esteban-Marquillas, J. M. (1972). *A reinterpretation of shift-share analysis*. *Regional and Urban Economics*, 2(3), 249-255.

Finansavtaleloven. (2023) *Lov om finansavtaler* (LOV-2020-12-18-146). Lovdata. Tilgjengelig fra: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2020-12-18-146#KAPITTEL_1 (Hentet 28. April 2023)

Finanstilsynet (2022) *Obligasjoner med fortrinnsrett*. Finanstilsynet. Tilgjengelig fra:

<https://www.finanstilsynet.no/nyhetsarkiv/nyheter/2022/obligasjoner-med-fortrinnsrett-godkjennelse-av-omf-programmer/> (Hentet 10.05.2023)

Fingleton, B., & McCombie, J. (1998). *Increasing returns and economic growth: some evidence for manufacturing from the European Union regions*. *Oxford Economic Papers*, 50(1), 89-105.

Fitjar, R. D., & Rodríguez-Pose, A. (2013). *Firm collaboration and modes of innovation in Norway*. Research policy, 42(1), 128-138.

Forskrift for pengepolitikken (2018) *Forskrift for pengepolitikken (sentralbankloven)*. Tilgjengelig fra: <https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2018-03-02-305> (Hentet: 28. April 2023).

Frankel, J. A., & Rose, A. K. (1995). *Empirical research on nominal exchange rates*. I G. M. Grossman & K. Rogoff (Red.), Handbook of International Economics (Vol. 3, s. 1689-1729). Elsevier. <https://doi.org/10.1016/S1573-440>

Gjedrem, S. (2009a) *Erfaringer fra finanskrisen*. Tilgjengelig fra: <https://www.norgesbank.no/aktuelt/nyheter-og-hendelser/Foredrag-og-taler/2009/Erfaringer-fra-finanskrisen/> (Hentet: 22. April 2023).

Grimsby, G., Ulstein, H., Holmen, R., & Grünfeld, L. (2013). *Lokale sparebankers betydning for norsk næringsliv*. Menon. Tilgjengelig fra: <https://www.menon.no/wp-content/uploads/28rapport-lokale-sparebankers-betydning-for-norsk-naringsliv-final.pdf> (Hentet 10.05.2023)

Grytten, O. H. og Hunnes, A. (2016) *Krakk og kriser i historisk perspektiv*. 1.utg. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Grytten, O. H. og Koilo, V. (2019) *Financial instability, institutional development and economic crisis in Eeastern Europe, Investment Management and Financial Innovations*, 16(3), s. 167-181. doi: 10.21511/imfi.16(3).2019.16.

Haynes, K. E., & Dignan, T. (1997). *Divergence and convergence in regional economic growth: An investigation of the 'single trajectory' hypothesis*. Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie, 88(4),

Idsø, Johannes: *agglomerasjon* i Store norske leksikon på snl.no. Tilgjengelig fra: <https://snl.no/agglomerasjon> (Hentet 9. mai 2023)

Isaksen, A., & Trippl, M. (2017). *Innovation in space: the mosaic of regional innovation patterns*. Oxford Review of Economic Policy, 33(1), 122-140.

Management. Tilgjengelig fra: <https://www.nbim.no/no/>. (Hentet 25.03.2023)

NOU 2016: 15 (2016) *Lønnsdannelsen i lys av nye økonomiske utviklingstrekk*.

Oslo: Finansdepartementet. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2016-15/id2511747/?c h=5> (Hentet: 22. April 2023).

Olsen, Ø. (2016) *Gjennomføringen av pengepolitikken*. Tilgjengelig fra: <https://www.norgesbank.no/aktuelt/nyheter-og-hendelser/Foredrag-og-taler/2016/2016-05-19-Horing/> (Hentet: 22. April 2023).

Regjeringen. (2018). *Regionale utviklingstrekk 2018*. Kommunal- og distriktsdepartementet.

Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/regionale-utviklingstrekk-rut-2018/id2596450/?ch=4> (Hentet 18.05.2023)

Rubin, A., & Babbie, E. R. (2016). *Empowerment series: Research methods for social work*. Cengage Learning.

Schwab, K. (2016). *The Fourth Industrial Revolution: what it means, how to respond*. *World Economic Forum*. Tilgjengelig fra: <https://www.weforum.org/agenda/2016/01/the-fourth-industrial-revolution-what-it-means-and-how-to-respond/> (Hentet 02.05.2023)

Segal, T. (2020) *Government-Sponsored Enterprise (GSE)*. Tilgjengelig fra: <https://www.investopedia.com/terms/g/gse.asp> (Hentet: 22. April 2023).

Statistisk Sentralbyrå (2023a) *Offentlig forvaltnings fordringer og gjeld*. SSB. Tilgjengelig fra: <https://www.ssb.no/offogjeld> (Hentet: 10.05 2023).

Statistisk Sentralbyrå (2023b) *Konjunkturtendensene*. SSB. Tilgjengelig fra: <https://www.ssb.no/nasjonaltregnskap-og-konjunkturer/konjunkturer/statistikk/konjunkturtendensene> (Hentet: 10.05.2023)

Statistisk Sentralbyrå (2023c) *Konjunkturutvikling i Norge*. SSB. Tilgjengelig fra: <https://www.ssb.no/nasjonaltregnskap-og-konjunkturer/artikler-og-publikasjoner/konjunkturutviklingen-i-norge-2017-03> (Hentet: 20.03.2023)

Statistisk Sentralbyrå (2023d) *Nyetablerte foretaks overlevelse og vekst*.

SSB. <https://www.ssb.no/virksomheter-foretak-og-regnskap/virksomheter-og-foretak/statistikk/nyetablerte-foretaks-overlevelse-og-vekst> (Hentet: 10.05.2023)

Statistisk Sentralbyrå (2023) *Nasjonalregnskap og konjunkturer*. SSB. Tilgjengelig fra: <https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer> (Hentet: 10.05.2023)

Statistisk Sentralbyrå (2023) *Hva er inflasjon*. SSB. Tilgjengelig fra: <https://www.ssb.no/priser-og-prisindekser/konsumpriser/artikler/hva-er-inflasjon> (Hentet: 20.03.2023)

Stoltz, Gerhard: *konjunktur* i Store norske leksikon på snl.no. Tilgjengelig fra: <http://snl.no/konjunktur> (Hentet: 21.02 2023)

Su, J. B., & Hung, K. (2017). *The assessment of the United States quantitative easing policy: Evidence from global stock markets*. International Journal of Finance & Economics, 22(4), 319-340.

Svensson, L. E. (1999). *Inflation targeting as a monetary policy rule*. Journal of monetary economics, 43(3), 607-654.

Sørensen, P., & Whitta-Jacobsen, H. (2010). *EBOOK: Introducing Advanced Macroeconomics: Growth and Business Cycles*. McGraw Hill.

Thomassen, Eivind: *Statens pensjonsfond utland* i Store norske leksikon på snl.no. Tilgjengelig fra http://snl.no/Statens_pensjonsfond_utland (Hentet 21. februar 2023)

Yin, R. K. (2018). *Case study research and applications*. Sage.

15.1 Illustrasjoner:

Bloomberg. (2023) *Brent Spot Prisutvikling*. [Skjerm bilde fra Bloomberg Terminal]. Bloomberg

OECD. (2021). *OECD økonomiske undersøkelser: Norge 2021 OECD, Unemployment Rate*. [Laget egen figur fra data] <https://data.oecd.org/unemp/unemployment-rate.html>

OECD (2023) *Arbeidsledighet, OECD*. [Laget egen figur fra data] <https://stats.oecd.org/>

Norges Bank. (2020) *NEMO*. [Illustrasjon]. Norges Bank https://www.norges-bank.no/contentassets/cc177ca5c8554ced8a21c085c51d09b6/staff_memo_2_2020.pdf?v=02/07/2020151904&ft=.pdf

Norges Bank. (2021) *Det finansielle systemet*. [Illustrasjon]. Norges Bank (<https://www.norges-bank.no/link/673cb2492e434a909bdeecd4f3e91d70.aspx>)

Norges Bank. (2022) *Finansiell infrastruktur* [Illustrasjon]. Norges Bank <https://www.norges-bank.no/link/673cb2492e434a909bdeecd4f3e91d70.aspx>

16 Appendiks

Tabell 16: Tabeller fra SSB

Tabell Beskrivelse

- 07165 Åpnede konkurser, etter næring (SN2007) og organisasjonsform (K)
2006K1-2023K1
- 10790 Åpnede konkurser, etter konkurstype og 5-siffer næring (SN2007) (K)
2009K1-2023K1
- 06104 Nye foretak og ansatte, untatt offentlig forvaltning og primærnæringene,
etter nyetablering/eiuerskifte og antall ansatte (K) 2001-2021
- 08228 Foretak, omsetning og sysselsatte, unntatt offentlig forvaltning, etter
næring (SN2007), organisasjonsform og antall sysselsatte (F) 2008 -
2020
- 08316 Nyetablerte foretak, etter næring (SN2007), organisasjonsform, antall
sysselsatte, og overlevingsår (F) 2004 - 2019
- 12880 Makroøkonomiske hovedstørrelser. Regnskap og prognoser 1991 - 2026
-